

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: B7505 Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

**VOLNÝ ČAS ŽÁKŮ II. STUPNĚ SPECIÁLNÍCH
ŠKOL VE ŠLUKNOVSKÉM VÝBĚŽKU**

**LEISURE TIME OF PUPILS FROM THE
SECOND STAGE OF SPECIAL SCHOOLS IN
THE ŠLUKNOV HOOK**

Bakalářská práce: 11-FP-KPP-14

Autor:

Michaela GALBAVÁ, DiS:

Podpis:

.....

Vedoucí práce: PhDr. Simona Kiryková, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
54	8	3	6	33	4 + 1 CD

CD obsahuje plné znění bakalářské práce

V Liberci dne:22.6.2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela GALBAVÁ, DiS.**
Osobní číslo: **P09000628**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **VOLNÝ ČAS ŽÁKŮ II. STUPNĚ SPECIÁLNÍCH ŠKOL
VE ŠLUKNOVSKÉM VÝBĚŽKU**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Zásady pro vypracování:

Cíle:

Hlavním cílem je analyzovat volnočasové aktivity žáků speciálních škol ve Šluknovském výběžku, vyhodnotit nabídku volnočasových programů daných speciálních škol a vyhodnotit navštěvované, vykonávané volnočasové aktivity žáků zmíněných speciálních škol.

Požadavky:

- poskytnout základní informace k problematice volného času dětí a mládeže
- určit skupinu pro vyhodnocení
- provést výzkum
- popsat nabídku volnočasových aktivit
- vyhodnotit nabídku nabízených aktivit

Metody:

- kvantitativní výzkum - dotazníkové šetření
- rozhovory
- analýza dat

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Hájek, B. a kolektiv. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1

Hájková, V. Inkluzivní vzdělávání. Teorie a praxe. Praha: Grada Publishing, a.s. 2010, ISBN: 978-80-247-3070-7

Helus, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 978-80-247-1168-3

Hofbauer, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5

Macek, P. Adolescence. Praha, Portál: 2003. ISBN 80-7178-747-7

Pávková, J. a kolektiv. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-423-6

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Simona Kiryková, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **13. května 2011**


Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2012**



doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.



doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

vedoucí katedry

dne

20.05.2011

Čestné prohlášení

Název práce: Volný čas žáků II. stupně speciálních škol ve Šluknovském výběžku

Jméno a příjmení autora: Michaela Galbavá

Osobní číslo: P09000628

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 22.6.2012

Michaela Galbavá, DiS.

Poděkování:

Děkuji PhDr. Simoně Kirykové, Ph. D. za trpělivost, rady, připomínky, ale také za odborné vedení. Díky patří i Mgr. Karin Slánské, ředitelům speciální škol ve Šluknovském výběžku a především všem žákům těchto škol, bez kterých bych svou práci nikdy nedokončila.

ANOTACE

Bakalářská práce, zabývající se volným časem dětí II. stupně speciálních škol ve Šluknovském výběžku, se dělí na dvě části, teoretickou a praktickou.

Účelem teoretické části je přiblížit problematiku volného času a volnočasových aktivit. Teoretická část se dále zabývá žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří musí navštěvovat speciální školy. V praktické části jsou představeny tři speciální školy, nacházející se ve Šluknovském výběžku. Na těchto speciálních školách bylo provedeno výzkumné šetření, jehož výsledky jsou prezentovány taktéž v praktické části. Cílem této práce je zjistit, jak tráví volný čas žáci II. stupně speciálních škol, zjistit nabídky volnočasových aktivit daných škol a místních neziskových organizací ve Šluknovském výběžku.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, speciální školy, děti II. stupně speciálních škol, speciální školy ve Šluknovském výběžku

ANNOTATION

The bachelor thesis, dealing with leisure time of children from the second stage of special schools in the Šluknov Hook, has two parts – theoretical and practical.

The aim of the theoretical part is to elucidate the problems of free time and leisure time activities. The theoretical part also elucidates the problems of children with special needs that have to visit special schools. In the practical part are introduced three special schools, that are in the Šluknov Hook. In these schools was made the questionnaire research. The practical part also describes the results of the research. The main goals of the research are to find out how children from the special schools spend their free time; to find out the offers of the leisure time activities of these schools and of course of the local Non – governmental organizations in Šluknov Hook.

Key words: leisure time, free time activities, special schools, older children at special schools, special school in the Šluknov Hook

Obsah

Seznam zkratk	10
Úvod	11
I. Teoretická část	13
1 Volný čas	13
1.1 Vznik a rozvoj volného času	14
1.2 Volný čas a životní styl	14
1.3 Dělení volného času	15
1.3.1 Aktivní využívání volného času	16
1.3.2 Pasivní využívání volného času	18
1.4 Volný čas a prevence sociálně patologických jevů	19
2 Volnočasové aktivity	22
2.1 Typy volnočasových aktivit	23
3 Žák staršího školního věku	27
3.1 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami na základní speciální škole	27
3.2 Žáci základních speciálních škol	28
II. Praktická část	30
1 Cíl praktické části	30
2 Popis zkoumaného vzorku	30
3 Výzkumné metody	31
4 Předpoklady šetření	32
5 Průběh výzkumného šetření	33
6 Prezentace výsledků šetření	35
6.1 Zjištění nabídky volnočasových aktivit speciálních škol ve Šluknovském výběžku	35
6.1.1 Speciální základní škola ve Varnsdorfu	35
6.1.2 Speciální základní škola v Rumburku	37
6.1.3 Speciální základní škola ve Šluknově	38

6.1.4 Shrnutí nabídky volnočasových aktivit pro žáky ze sledovaných speciálních škol	39
6.2 Výsledky dotazníkového šetření	40
7 Interpretace výsledků dotazníkového šetření	52
8 Diskuse	55
9 Závěr	57
Seznam použitých zdrojů	60
Seznam příloh.....	64

Seznam zkratk

CAN = Child abuse and neglect (syndrom zneužívaného dítěte)

DD = Dětský domov

DDM = Domov dětí a mládeže

NNO = Nestátní neziskové organizace

NO = Neziskové organizace

PNO = Postižené, narušené, ohrožené

RBK = Rumburk

RVP = Rámcový vzdělávací program

SPC = Speciální pedagogické centrum

SZŠ = Speciální základní škola

ŠD = Školní družina

ŠLK = Šluknov

ŠV = Šluknovský výběžek

VČ = Volný čas

VDF = Varnsdorf

ZŠ = Základní škola

ZUŠ = Základní umělecká škola

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je volný čas žáků II. stupně speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku. Volný čas a jeho efektivní využívání je dnes velmi diskutované téma, z důvodu toho, že většina dětí a mládeže má volného času příliš mnoho a velmi často jej neumí kvalitně využívat. S tím mohou souviset i sociálně patologické jevy, které působí negativně na společnosti i jedince. Proto je velmi důležité, aby se děti naučily smysluplně využívat volný čas a byla jim poskytnuta i dostatečná nabídka volnočasových aktivit.

Cílem mé práce je zjistit, jak tráví volný čas žáci II. stupně speciálních základních škol v tomto výběžku, jaká je nabídka volnočasových aktivit základních speciálních škol a neziskových organizací Šluknovského výběžku, konkrétně ve městech Varnsdorf, Rumburk a Šluknov.

V teoretické části bakalářské práce se zaměřím na pojem volný čas a jeho definování, na instituce a organizace, které nabízejí volnočasové aktivity. Dále se pokusím přiblížit problematiku speciálních základních škol a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

V praktické části se zaměřím a speciální základní školy ve Šluknovském výběžku. Porovnáím nabídky zájmových činností výše uvedených škol a volnočasových aktivit nabízených místními neziskovými organizacemi. Pokusím se zjistit, jak tráví volný čas žáci z II. stupně speciálních škol na Šluknovsku. Pro zjištění výše uvedených cílů použiji metodu vlastního dotazníkového šetření a studium a prostuduji materiály či webové stránky poskytující informace o volnočasových aktivitách dětí a mládeže ve Šluknovském výběžku.

V závěru své práce budu interpretovat výsledky výzkumného šetření a celkově zhodnotím problematiku volného času žáků II. stupně speciálních

škol ve Šluknovském výběžku. Zamyslím se nad tím, zda je trávení volného času efektivní, či nikoli a zda jsou nabídky volnočasových aktivit žáků zmíněných škol dostatečné, zda vyžadují nějaké vylepšení, ať už ze strany zmíněných škol nebo neziskových organizací.

I. Teoretická část

1 Volný čas

„Volný čas tvoří relativně dostupný prostor pro vzdělávání a představuje ideální příležitost k získávání informací a životní orientace.“ (Vážanský 2001, s. 32)

Výraz volný čas vyvolává v každém z nás různé představy. Tyto představy se shodují, a přesto se liší. Volný čas lidé tráví různými způsoby, vyplňují tak čas, který jim zůstal po splnění povinností.

Volný čas lze definovat mnoha způsoby. Ve volném čase vykonáváme aktivity, do nichž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jich na základě svého rozhodnutí. Volný čas zahrnuje činnosti, které si vybíráme dle vlastního uvážení, děláme je rádi, přinášejí nám radost a uspokojení. Ovšem volný čas dětí je nutno nějakým způsobem ovlivňovat (pedagogicky, výchovou v rodině, aj.). Volný čas posuzujeme z mnoha hledisek - z hlediska sociálního, pedagogického, pedagogicko-psychologického, politického, ekonomického aj. Tyto aspekty nelze posuzovat jednotlivě, neboť jsou vzájemně propojené.

Volný čas je B. Hofbauerem (2004, s. 13) definován jako: *„čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“*

Pod pojmem volný čas si lze tedy představit rekreaci, zábavu, zájmové činnosti aj. Jedná se o nejsvobodnější volbu aktivit člověka v jeho životě.

Důležitý je volný čas i v socializaci jedince. Působí zde v několika bodech:

- je opakem pracovního nasazení (pro děti opakem nasazení ve škole)
- vytváří hodnotový systém z dětí i dospělých

- vede k rozvoji osobnosti jedince
- ovlivňuje vztahy ve společnosti, komunikaci a sociální interakci
- působí proti sociálně patologickým jevům
- vede k dobrému životnímu stylu (Čech 2008, s. 95-96)

1.1 Vznik a rozvoj volného času

V knize B. Hofbauera (2004, s. 25) se dozvídáme: *„Mezi hlavní předpoklady rozvoje volného času patřil růst jeho rozsahu jako důsledek zkracování pracovní doby u dospělých (a jejího odstraňování u dětí a mladistvých), rozšiřování celkového objemu volného času celé populace (a v tom opět zvláště mladé generace) i kumulace volného času do měst.“*

Volný čas je ovlivněn také demografickými změnami. V dnešní době se setkáváme s kumulací volného času do určitého územního a sociálního prostoru, s čímž spojena tzv. urbanizace. Vznikají tzv. megapole. Život ve městech poskytuje dětem a mladým lidem zájmové nebo veřejně prospěšné aktivity. Nabízí jim možnost aktivního využití volného času prostřednictvím různých organizací či institucí. Ovšem život ve městech má ale i negativní stránky, a to anonymitu, otažitost sociálních vztahů a s tím spojený i vznik sociálně patologických jevů.

Zkracováním pracovní doby dochází k tomu, že čas, který tak lidem zbyl, se změnil z času nutnosti na dobu vlastní volby a dobu k výkonu dobrovolných činností. Což je velkým přínosem, protože trávit volný čas např. s rodinou pohromadě je vždy velmi dobré pro rozvoj dítěte a jeho osobnosti (Hofbauer 2004, s. 25).

1.2 Volný čas a životní styl

„Smysluplně, efektivně, vyváženě a kvalitně trávený volný čas je základem zdravého a správného životního stylu člověka.“ (Pávková 2002, s. 32)

Jedním z hlavních aspektů životního stylu je způsob efektivního využívání volného času a přispívání ke zdraví a zdravému životnímu stylu.

Životní styl zahrnuje hodnotovou orientaci člověka. To se odráží v jeho chování. Každý člověk má jinou hodnotovou orientaci. Každý máme určité priority ve svém životě, dbáme o zdraví každý dle svého uvážení a v tomto smyslu máme i odlišné postoje k využívání volného času.

„Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Je důležitou hodnotou, lidé mu však přisuzují různý význam.“ (Hofbauer 2004, s. 176)

U dětí a mládeže lze využívat volného času k výchově i učení. Volný čas vede prostřednictvím určitých aktivit k podporování zdraví a zdravého životního stylu. T. Čech (2008, s. 100) uvádí ve svém článku: *„U dětí je vhodné využívat volného času k učení utváření denního režimu, pravidelnosti, systémovosti a vyváženosti aktivit. Je nutné dbát na to, aby ve volném čase nepřevládaly jednostranné aktivity, které mohou být pro vyvíjející se dětský organismus ohrožující z hlediska dalšího rozvoje a zdraví.“*

1.3 Dělení volného času

Předchozí kapitola úzce souvisí s dělením volného času. Volný čas členíme na aktivní a pasivní. Volný čas chápeme jako čas, který nám zůstane po vykonání důležitých povinností, k nimž patří: domácí práce, cesta do školy, hygiena aj. O náplni volného času většinou rozhodujeme samostatně, dle svého uvážení. To však neznamená, že budeme samotě. Máme možnosti, jak volný čas trávit.

Náplň volného času je závislá např.:

- na zájmových činnostech každého z nás
- na věku jedince

Hovoříme-li o dětech staršího věku, lze říci, že trávení volného času může mít různorodý charakter, ať už v pozitivním či negativním slova smyslu.

1.3.1 Aktivní využívání volného času a funkce výchovy mimo vyučování

„Obsah i způsob využívání volného času mají značný význam i z hlediska duševní hygieny. Způsob odpočinku, rekreace a zábavy se odráží i ve studijních a pracovních výkonech člověka.“ (Pávková 2002, s. 37)

Edukace ve volném čase probíhá většinou prostřednictvím určitých institucí, které se zabývají výchovou mimo vyučování. Aktivní využívání volného času nám nabízejí různé druhy institucí, jak s celostátní působností, tak i regionální či místní instituce. K těmto institucím patří:

- státní neziskové organizace
- určitá občanská sdružení
- jiné instituce, které pracují s dětmi

Výchova mimo vyučování přináší aktivní využívání volného času prostřednictvím výše zmíněných institucí, které dle svého charakteru a v různé míře plní následující funkce:

a) Výchovně vzdělávací funkce

Na tuto funkci je kladen velký důraz. Instituce rozvíjejí schopnosti dětí a mládeže, uspokojují jejich zájmy a potřeby. Cílem je vzdělávání dětí prostřednictvím výchovy, formování žádoucích postojů a morálních vlastností, budování pocitu uspokojení a seberealizace. Kvalitní pedagogický dozor motivuje děti ke správnému využití volného času. Děti získávají vědomosti a návyky prostřednictvím her. J. Pávková (2002, s. 40) uvádí:

„Úspěchy v zájmových činnostech přinášejí pocit uspokojení, příležitost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a svět.“

To platí i pro děti staršího školního věku. Aktivity, které děti vykonávají, mohou později ovlivnit jejich budoucí povolání a stejně tak i pohled na svět.

b) Zdravotní funkce

Zdravotní funkce ve výchově mimo vyučování napomáhá vytvářet zdravý životní styl. Děti se učí základním hygienickým návykům, duševní a tělesné činnosti. Učí se např. jak správně vyrovnat sezení při vyučování s pohybovými, sportovními a jinými aktivitami aj.

„Velký zdravotní význam má i účelně volené, hygienicky nezávadné a estetické materiální prostředí a dostatek prostoru pro činnosti. Neopomenutelné je i dodržování zásad bezpečnosti činnosti.“ (Pávková 2002, s. 40)

c) Sociální funkce

Součástí této funkce ve volném čase je i nácvik sociálních kompetencí, základních společenských pravidel chování, komunikačních dovedností aj. Z hlediska sociální funkce jsou instituce volného času přínosem i pro rodiče. Děti jsou pod dozorem v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání, mají jiné povinnosti a úloha prarodičů v tomto bodě selhává.

d) Preventivní funkce

Všechny volnočasové instituce by měly působit preventivně proti sociálně patologickým jevům u dětí a mládeže (Čech 2002, s. 41-42).

e) Nápravná funkce

Vedle výše uvedených funkcí volného času je potřeba uvést i funkci nápravnou. S touto funkcí se setkáváme např. u dětí s drogovou závislostí, u dětí se syndromem CAN apod. Volnočasová zařízení v tomto směru

napomáhají ke změnám náplní volného času zanedbávaných, týraných, zneužívaných a závislých dětí. Pomáhají jim zapomenout na jejich trápení a velice často pomáhají s jejich nedostatečným sebevědomím

- f) Volný čas můžeme také aktivně trávit sami s přáteli, sportem, činnostmi na zahradě, apod.

1.3.2 Pasivní využívání volného času

Každý z nás někdy potřebuje tzv. pasivně odpočívat. To znamená načerpat potřebnou energii a to tzv. „nicneděláním“. Pod pojmem pasivní využívání volného času si můžeme vybavit např. sledování televizoru, DVD, videa, sezení u osobního počítače, procházky, návštěvy parků apod. Do oblasti neaktivního využití volného času lze ale také zařadit i čtení, poslech hudby, hraní stolních her, luštění křížovek, sudoku či jiných rébusů nebo mnoho jiných fyzicky nenáročných aktivit. V některých případech pasivní využívání volného času může jedince záporně ovlivnit. Velký vliv na to mají masmédiá a jejich produkty s nevhodným obsahem (reklama, násilí, volná videa na internetu apod.).

„Média ovšem v sobě obsahují i vážná úskalí, ba nebezpečí – v určitém smyslu a za jistých okolností mohou být pro člověka hrozbou. Nejbanálnějším projevem toho je závislost na médiích, zejména televizi, videu, ale stále častěji také na internetu. Tito závislí jedinci ztrácejí způsobilost trávit volný čas jinak než pasivní konzumací pořadů šest a více hodin denně, prakticky bez výběru.“ (Helus 2007, s. 35)

Existují i činnosti, které nelze zařadit do oblasti aktivního ani pasivního využívání volného času. K těmto činnostem inklinují tzv. vrstevnické skupiny. To jsou skupiny dětí a mládeže nebo party, které nemají možnost aktivního, kvalitního využívání volného času a pasivní náplň je nijak neuspokojuje. Aktivity některých kolektivů lze zařadit do kategorie tzv. trestných činů (např. šikana mladších dětí, vandalismus apod.).

Volný čas je však také dobou, kterou někteří z nás (na základě svého rozhodnutí) odmítají. Tito lidé touží po kariéře, chtějí dosáhnout určité pracovní pozice, pracovního růstu. Tyto osoby nazýváme workoholiky. Workoholismus se stává závislostí, která narušuje přirozený průběh života (Hofbauer 2004, s. 41). Lidé nemají žádný volný čas, oslabují se jejich sociální vztahy a prostřednictvím tohoto „špatného“ způsobu života jsou nevhodným vzorem pro své děti.

1.4 Volný čas a prevence sociálně patologických jevů

Sociálně patologické jevy jsou pro jednotlivce či společnost negativní. *„Jedná se o souhrn abnormálních a obecně nežádoucích jevů, které označujeme jako sociální patologii Každý takový jev má svou míru společenské nebezpečnosti.“* (Fisher, Škoda 2009, s. 13)

Jedním z mnoha společenských cílů je zamezit vzniku sociálně patologických jevů, nabídnout dětem a mládeži kvalitní využívání volnočasových aktivit. Působit na skupiny, jedince, kteří inklinují k těmto problémům (Pávková 2002, s. 41).

Do oblasti sociálně patologických jevů patří:

- drogová závislost, alkoholismus a kouření
- delikvence a kriminalita
- patologické hráčství (gambling)
- virtuální drogy (televize, počítače, DVD)
- záškoláctví
- šikana, vandalismus, rasismus apod.

Důvody vzniku sociálně patologický jevů nalezneme jak v rodině, ve škole (eventuálně i v osobě učitele), tak i v nevhodném využívání volného času aj.

1. Rodina je nejdůležitější sociální skupinou, která má důležitou roli ve vývoji osobnosti dítěte. Fisher a Škoda (2009, s. 140) v knize uvádí: „V některých případech se rodina může stát sama o sobě zátěží. Může se stát zdrojem vzniku a rozvoje psychických jevů. Může dojít k vážnému narušení psychosociálního vývoje a fungování všech jejích členů, zejména ale dětí.“ Mezi příklady negativního ovlivnění dítěte rodinou můžeme zahrnout střídání způsobů výchovy, nedostatečné či nadměrné požadavky na děti, vyčerpávající zaměstnání rodičů, lhostejnost k výchově apod.

2. Stejně jako škola, tak i osoba pedagoga, mohou vést ke vzniku častých sociálně patologických jevů, např. k šikaně a záškoláctví.

3. Nevhodné trávení času je další vliv směřující ke vzniku sociálně patologických jevů. Je častým případem toho, že děti z nudy začnou inklinovat k různým druhům part, a tak i k méně vhodnému trávení volného času.

„Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží.“ (Matoušek 2011, s. 262)

Každá výchovně vzdělávací instituce, výchovný program, volnočasové instituce by měly klást důraz na prevenci proti nežádoucím sociálně patologickým jevům.

Prevence působí ve třech rovinách (Pávková 2002, s. 42-43):

1. Primární prevence = působí na populaci, která není nijak narušena a není riziková. Primární prevence se spíše týká dětí předškolního a školního věku. V tomto období dochází k formování osobnosti dítěte, k jeho rozvoji, utváření hodnot a především dochází k navazování sociálních vztahů.

2. Sekundární prevence = působí na jedince či skupiny delikventně rizikové, ohrožené. V této oblasti jsou důležití streetworkers, ti navazují kontakty s problémovými lidmi, nabízejí jim možnosti využití volného času. Zde je důraz kladen na důvěru.

3. Terciární prevence = usiluje o léčení, zabránění recidivy delikventně rizikových skupin či jedinců. Terciární prevence je určena osobám, které propadli např. drogové závislosti, gamblerství, kriminalitě apod. Cílem této prevence je zabránit jejich další recidivě, vést k resocializaci atd.

2 Volnočasové aktivity

Volný čas byl definován v předchozí kapitole. Pojdme si přiblížit pojem aktivita. Aktivita je činnost především živých bytostí. Z psychologického hlediska se jedná o čin, kdy subjekt se specifickými charakteristikami, který sleduje určitý cíl, vynakládá volní úsilí a jeho snažení je ovlivněno sociálním kontextem. Z hlediska pedagogiky je aktivita chápána jako činnosti, při které musí člověk projevit větší iniciativu, samostatnost, musí být celkově výkonnější a efektivnější (Průcha, Walterová, Mareš 2001, s. 15).

Volný čas poskytuje dětem velké množství volnočasových aktivit. Aktivity volného času vstupují do života dětí i mládeže a pomáhají tak řešit možnosti vzniku negativních jevů. Volnočasové aktivity jsou tedy cílevědomé činnosti zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a znalostí (Pávková 2002, s. 92).

Lechta ve své knize uvádí (2010, s. 152), že *„pravidelná i příležitostná zájmová činnost v centrech volného času může být pro děti s PNO výzvou a velkým přínosem.“*

V tomto směru mohou vhodně zvolené volnočasové aktivity podporovat dítě v seberealizaci a poskytnout mnohostranný rozvoj osobnosti daného jedince. Ke kladným stránkám volnočasových aktivit patří:

- vytváření hodnotového systému dětí a dospělých
- mnohé činnosti podporují tělesný vývoj, zdraví a zdravý životní styl
- umožňují nám odpočinek, rekreaci
- působí jako prevence sociálně patologických jevů (Čech 2002, s. 11)

Existují i překážky, které mohou ovlivnit účast dětí staršího školního věku na volnočasových aktivitách. K hlavním bariérám můžeme zařadit:

- rodinu, která neplní svou funkci, nemůže poskytnout využití volného času
- finanční schopnosti a sociální postavení rodiny ve společnosti
- negativní vliv sociálních skupin
- nesprávný výběr aktivit
- neschopnost ze strany rodičů aj.
- běžné denní problémy – P. Macek (2005, s. 103-104) ve své knize uvádí několik problémů, se kterými se dospívající denně setkávají. I dospívající mají starosti a potíže jako většina jejich vrstevníků. Nejedná se pouze o problematiku nedostatku vlastního soukromí, ale také o problematiku při trávení volného času.

Problematika volného času, a to z hlediska obsahu, kvality a jeho využívání je diskutována ve všech vyspělých státech. Volný čas patří k problematikám pedagogickým, sociologickým, psychologickým ale i obchodním (Vážanský 2001, s. 58-61).

2.1 Typy volnočasových aktivit

Zájmová činnost ve volném čase je společenský jev odlišný v různých rovinách podle: oborů, typů činností, míry kolektivity, stupně organizovanosti apod.

Mezi dva hlavní typy volnočasových aktivit náleží:

1. Společensky organizované aktivity

Volnočasové aktivity dětí mohou být naplňovány jak v rámci rodinného prostředí, tak i prostřednictvím určitých institucí. Existují různé instituce, které poskytují dětem a mládeži kvalitní náplň jejich volného času. Mezi hlavní instituce podílející se na volnočasových aktivitách dětí jsou:

- „Rodina je považována za nejdůležitější sociální skupinu, ve které člověk žije. V rodině dochází k uspokojování jeho fyzických, psychických a sociálních potřeb. Rodina poskytuje zázemí potřebné ke společenské seberealizaci, je zdrojem zkušenosti a vzorců chování, které nemůžeme získat v jiném prostředí. Každá rodina je zdrojem specifického systému hodnot a jejich preference a ty ovlivňují chování členů rodiny v interakci se společenským okolím.“ (Fisher, Škoda 2009, s. 140)

Rodina formuje jedince v průběhu jeho vývoje, důležitou roli má i při výběru volnočasových aktivit a klade i nároky na další činnosti dětí i mladistvých v jejich volném čase.

- Školní družiny a školní kluby – školní družiny se zaměřují na práci s dětmi mladšího školního věku, školní kluby na děti staršího školního věku. Nabízejí pestrý výběr zájmových činností pro žáky: základních školy (dále jen ZŠ), ZŠ pro smyslově postižené žáky, ZŠ pro žáky s vadami řeči, tělesně postižené žáky, dále pro žáky zvláštní nebo pomocné školy či ZŠ při zdravotnických zařízeních. ŠD a školní kluby plní jak výchovnou, tak zdravotní funkci, a to v době mimo vyučování (Jůva 2001, s. 111-112).

- Střediska pro volný čas dětí a mládeže – tato zařízení poskytují specializované zájmové činnosti, děti a mládež jsou vedeny pod kvalifikovaným dozorem.

- Domovy mládeže – slouží k výchovnému působení, ubytování a stravování dětí druhého stupně základních, středních a vyšších odborných škol, které nemohou denně dojíždět. Žáci si mohou z nabídek vybrat volnočasové aktivity, o které mají zájem.

- Dětské domovy – jsou zařízení ústavní výchovy. Cílem je dbát o kvalitní využívání volného času svěřenců a zprostředkovat volný čas obdobný času dětí, které žijí v rodinách.

- Základní umělecké školy – poskytují uplatnění dětem od mladšího školního věku, a to v oblasti hudební, hudebně-pohybové, výtvarné, literárně-dramatické aj.

- Jazykové školy – plní funkci v oblasti vzdělávání cizími jazyky.

Volným časem dětí a mládeže se také zabývají sdružení, která kladou důraz na vzdělání, výchovu a rekreaci. K těmto sdružením patří např.:

- Skaut – Junák

- Duha

- Hnutí Brontosaurus

- Asociace turistických oddílů mládeže České republiky aj.

O volný čas mládeže a dětí pečují také různé náboženské, charitativní či sportovní a tělovýchovné organizace. Většina z nich je označena jako nestátní neziskové organizace, které se specializují v určitých oblastech např. ekologická hnutí, organizace pro děti a mládež aj. Cílem nestátních neziskových organizací (dále jen NNO) je pomáhat a podporovat zájmy chudých, chránit životní prostředí, poskytovat sociální služby nebo podporovat rozvoj komunit (The World Bank Operating Manual, 1989). NNO nejsou zřizované státem a nejsou na něm ani závislé a slouží k obecně prospěšné činnosti. V praktické části budou zmíněny některé NNO, které poskytují možnost trávení volného času dětem a mládeži ve Šluknovském výběžku, konkrétně ve městech Varnsdorf, Rumburk a Šluknov.

2. Společensky neorganizované aktivity

Na těchto činnostech se nepodílejí žádné instituce. Náplň aktivit je zcela v režii dětí. Mezi tyto činnosti patří pobyt venku s kamarády, hraní videoher, sledování televizoru, trávení volného času u osobního počítače, příprava

do školy aj. „Média ovšem v sobě obsahují i vážná úskalí, ba nebezpečí – v určitém smyslu a za jistých okolností mohou být pro člověka hrozbou. Nejbanálnějším projevem toho je závislost na médiích, zejména televizi, videu, ale stále častěji také na internetu. Tito závislí jedinci ztrácejí způsobilost trávit volný čas jinak než pasivní konzumací pořadů šest a více hodin denně, prakticky bez výběru.“ (Helus 2007, s. 35)

Oba tyto typy však mohou mít svou negativní stránku (vznik sociálně patologických jevů). U neorganizovaných skupin dětí a mládeže to může být například individuální páčání trestné činnosti.

3 Žák staršího školního věku

Starší školní věk lze označit jako první období dospívání – období pubescence či rané adolescence. Toto období zahrnuje prvních 5 let dospívání, tj. mezi 11. – 15. rokem života.

V tomto období dochází k výrazným změnám ve vývoji jedince. Pro tuto fázi jsou charakteristické hormonální změny, tělesné proměny, ale také změny v oblasti citového prožívání a proměnám způsobu uvažování.

Z hlediska volného času je v tomto směru důležité období socializace a samotná vrstevnická skupina.

„Pro dospívajícího mají čím dál větší význam vrstevníci, kteří mají podobné problémy jako on a jsou ve vztahu k němu v rovnocenném postavení. Jsou jeho generační skupinou, s níž sdílí názory, hodnoty a normy i preferovaný způsob života.“ (Vágnerová 2008, s 101-121)

Pro potřeby této bakalářské práce se nadále zaměřím na žáky speciálních základních škol.

3.1 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami na základní speciální škole

Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou považovány osoby se zdravotním postižením, zdravotním a sociálním znevýhodněním. Tito žáci mají právo na vzdělávání, které odpovídá svými formami a metodami jejich vzdělávacím potřebám a možnostem (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 1–4). Do skupiny žáků se těmito potřebami patří kromě dětí se smyslovým nebo tělesným handicapem i děti mentálně postižené.

V této bakalářské práci se zaměřím na mentálně postižené žáky se speciálně vzdělávacími potřebami.

„Jedinec, který je postižen syndromem mentální retardace, je označován za jedince s mentální retardací, který má specifické vzdělávací potřeby.“ (Švingalová 2003, s. 17)

Žáci s takovými nedostatky jsou vzděláváni (Průcha, Walterová, Mareš 2001s. 224):

- inkluzivně, tzn. integrací žáků do běžných základních škol (Průcha, Walterová, Mareš 2001, s. 85)
- nebo na speciálních školách

3.1.1 Žáci základních speciálních škol

Budeme-li hovořit o starším školním věku žáků speciálních škol, tak se do velké míry bude shodovat s popisem tohoto věku u žáků základních škol. V tomto období je velmi důležité ztotožnění, kdy daní jedinci hledají své místo mezi vrstevníky. Dítě má tendenci se odvracet od rodičů. U jedinců s nižším inteligenčním kvocientem toto může v některých případech vést i k sociálně patologickým jevům. V dnešní době dochází k úpadku tradičního modelu rodiny, rodiče nemají na děti tolik času (nebo ho nechtějí mít), dítě se tak často stává „dítětem ulice“, kdy velmi často inklinuje k nevhodným partám (Zezulková 2006, s. 46-47). Proto je velkým přínosem aktivní trávení volného času, a to u všech jedinců, nehledě na druh jejich postižení, narušení či ohrožení. Ovšem i tito jedinci mají právo na formální i neformální vzdělávání, ať už v rámci školy či prostřednictvím volnočasových zařízení. Čím více je daný jedinec postižen, tím větší potřebuje pomoc k rozvoji své osobnosti. V. Hájková (2010, s. 18) uvádí: *„V současné době je kladen čím dál tím větší důraz nikoliv na kategorie postižení, ale na míru podpory, kterou daná osoba potřebuje.“*

Základní speciální škola je součástí sektoru národního vzdělávacího systému, který zabezpečuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Průcha, Walterová, Mareš 2001). Základní speciální škola poskytuje vzdělávání žáků s takovou úrovní rozumových schopností, která jim

nedovoluje zvládat požadavky obsažené v Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělání, ale poskytuje jim možnost osvojování si základních vědomostí, dovedností a návyků, a to v upravených podmínkách s odbornou sociálně pedagogickou péčí.

„Speciální základní školy poskytují žákům výchovu a vzdělávání způsobem přiměřeným jejich postižení.“ (Jůva 2009, s. 101)

Vzdělávání na speciální škole je určeno žákům se sníženou úrovní rozumových schopností, psychickými zvláštnostmi a také těm žákům, jejichž úroveň koncentrace pozornosti je nedostatečná.

Mezi hlavní cíle vzdělávání na speciálních školách patří:

- vedení žáků k všestranné komunikaci
 - vedení k poznávání s jejich schopností a možnostmi, které mohou v budoucnu použít jak v pracovním, tak osobním životě
 - podněcování k myšlení, vyjadřování vlastních názorů a řešení problémů
 - rozvoj schopnosti spolupracovat a respektovat úspěchy ostatních aj.
- (Metodický portál RVP 2008).

Vzdělávání na základních speciálních školách má jistě mnohem více cílů. Tyto cíle lze plnit nejen odborně vedenou prací speciálních pedagogů, ale i pestrou nabídkou volnočasových aktivit pro žáky těchto škol. Tyto cíle se shodují s body působení volného času na jedince z hlediska socializace, kdy bude jedním z hlavních cílů jistě to, aby i lidé se sníženou úrovní rozumových schopností vrůstali do společnosti naprosto přirozeně, se stejným právem na formální či neformální vzdělávání.

II. Praktická část

1 Cíle

Cílem praktické části je analyzovat volnočasové aktivity žáků II. stupně speciálních škol ve Šluknovském výběžku a vyhodnotit nabídku volnočasových aktivit daných speciálních škol.

Pro výzkumné šetření byly stanoveny následující cíle:

C1: Zjistit, jaké jsou volnočasové aktivity žáků staršího školního věku speciálních škol ve Šluknovském výběžku.

C2: Zjistit nabídku volnočasových aktivit speciálních škol ve Šluknovském výběžku.

C3: Zjistit návštěvnost nabízených volnočasových aktivit ve speciálních školách ve Šluknovském výběžku.

Následným cílem pro praktickou část je: zhodnotit efektivitu nabídky volnočasových aktivit speciálních škol ve Šluknovském výběžku a navrhnout obměnu v nabídce volnočasových aktivit.

2 Popis zkoumaného vzorku

Při výzkumném šetření byly na základě zjištění databáze ZŠ (Základní školy – Ústecký kraj, okres Děčín, 2012) zvoleny tři speciální základní školy ve Šluknovském výběžku. Výzkumný vzorek tvořili všichni žáci II. stupně těchto speciálních škol, tj. celkem 73 dětí ve věku od 11. Do 16. roku života. Z celkového zkoumaného počtu 73 žáků staršího školního věku bylo 30 dívek a 43 chlapců.

Ve Šluknovském výběžku existují tyto speciální základní školy:

- Speciální základní škola, Rumburk, Dobrovského nám. 378/12, příspěvková organizace

- Speciální základní škola a Mateřská škola, Varnsdorf, T. G. Masaryka 1804, příspěvková organizace
- Speciální základní škola, Šluknov, Tyršova 710, příspěvková organizace

Tabulka 1 Počty žáků v jednotlivých třídách SZŠ ve ŠV

	Varnsdorf	Rumburk	Šluknov
6. třída	8 žáků	5 žáků	9 žáků
8. třída	7 žáků	10 žák	11 žáků
7. + 9. třída	6 žáků	7 žáků	10 žáků

Zkoumaný vzorek byl složen z počtu žáků šestých, sedmých, osmých a devátých tříd speciálních škol ve Šluknovském výběžku (počty žáků v jednotlivých třídách jsou uvedeny v tabulce 1), konkrétně v městech Varnsdorf, Rumburk a Šluknov. Vzhledem k méně početným třídám těchto škol byly některé třídy z hlediska počtu žáků na třídu spojeny a vzdělávány společně. Jednalo se vždy o spojení sedmých a devátých tříd na všech třech speciálních školách ve Šluknovském výběžku.

3 Výzkumné metody

Pro výzkumné šetření (Chrásková 2007, s. 174) jsem použila následující metody výzkumu:

- Sběr informací o volnočasových aktivitách nabízených speciálními základními školami ve Šluknovském výběžku, a to studiem webových stránek zmíněných škol a na základě osobních rozhovorů s členy vedení speciálních základních škol výše uvedeného výběžku.
- Sběr informací (studium webových stránek a materiálů) o dostupných volnočasových aktivitách nabízených neziskovými

organizacemi v dané lokalitě, tj. ve Varnsdorfu, Rumburku a v Šluknově.

- Sběr informací o způsobu trávení volného času žáky II. stupně speciálních škol Šluknovského výběžku, a to prostřednictvím dotazníků (viz přílohy 1., 2., 3.). Cílem dotazníků bylo získání dostatečného množství dat, která nadále sloužila k analýze volnočasových aktivit žáků II. stupně speciálních škol na Šluknovsku.

Pro sběr dat byl použit vlastní, nestandardizovaný dotazník, v kterém jsem použila otevřené, polo uzavřené a uzavřené otázky. Výzkumný vzorek tedy mohl pracovat s možností výběru z několika odpovědí nebo byla otázka sestavena tak, aby zkoumaný vzorek mohl odpovídat vlastními slovy. V dotazníku jsem uvedla i otázky, u kterých byla možnost pouze dichotomické odpovědi.

Otázky v dotazníku posloužily k interpretaci výsledků průzkumného šetření. Ke zpracování získaných dat jsem využila matematické metody a výsledky prezentovala prostřednictvím grafů a tabulek.

4 Předpoklady šetření

V této kapitole si na základě svých zkušeností stanovuji následující tři předpoklady šetření:

1. Z osobní zkušenosti s nedostatečnou propagací volnočasových aktivit neziskových organizací předpokládám, že návštěvnost zájmových útvarů nabízených školami je vyšší, než návštěvnost zájmových činností těchto organizací. K tomuto předpokladu se vztahují dotazníkové položky č. 2 a 5.
2. Na základě osobních zkušeností z komunikace se žáky předpokládám, že nabídka volnočasových aktivit speciálních škol

ve Šluknovském výběžku je pro žáky nedostačující (žáci by si přáli změnu, obohacení zájmových útvarů jejich škol). Tohoto předpokladu se týkají dotazníkové položky č. 4 a 7.

3. Hlavním činitelem v rozhodování žáků pro výběr volnočasových aktivit je výběr jejich vrstevníků. Tento předpoklad jsem si stanovila na základě vývojových charakteristik žáků speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku. K tomuto předpokladu se vztahuje dotazníková položka č. 3.

5 Průběh výzkumného šetření

Prvním krokem bylo studium informačních zdrojů o nabídce volnočasových aktivit speciálních základních škol i ostatních volnočasových zařízení.

Před samotným výzkumným šetřením jsem sestavila dotazník a na základě nulových zkušeností s žáky speciálních škol jsem podobu dotazníku konzultovala s Mgr. Karin Slánskou, která působí jako třídní učitelka 6. třídy na SZŠ v Rumburku. Dotazníkové otázky se nijak nemusely upravovat, jediná změna nastala ve výběru možností odpovědí, kdy mi bylo doporučeno, aby žáci dostali možnost odpovědi zaškrtnout, nikoli odpovídat slovně. Této rady jsem využila a dotazník tak přeformulovala do jednodušší formy pro žáky speciálních škol.

Samotné výzkumné šetření probíhalo na třech speciálních školách ve Šluknovském výběžku. Na průběhu šetření jsem se vždy předem domluvila s řediteli škol, a to formou osobní návštěvy školy. Ve třech odlišných termínech bylo výzkumné šetření provedeno ve všech třídách II. stupně základních speciálních škol uvedeného výběžku. Šetření na SZŠ ve Varnsdorfu a SZŠ v Rumburku jsem provedla v prosinci roku 2011, šetření na SZŠ ve Šluknově jsem uskutečnila v lednu 2012. Ve škole ve Varnsdorfu a ve Šluknově byl

na základě přání ředitelů při dotazníkovém šetření přítomen i vyučující, přestože jsem žádala o možnost provést šetření bez přítomnosti vyučujících. Speciální škola Rumburk mému přání vyhověla.

Dotazník byl rozdán ve všech výzkumných třídách. Přestože v některých třídách byli přítomní i vyučující, nijak mi do šetření nezasahovali, předem byli seznámeni s cíli mojí práce.

Žáci byli seznámeni s důvodem vyplňování dotazníku na jejich škole (viz úvodní část dotazníků v přílohách 1-3). Dotazníkové otázky jsem procházela společně s žáky, a to hlasitým předčítáním a formou zpětné vazby, zda dané otázky rozumějí. Odpovídání na otázky proběhlo ve všech školách bez problémů. Žáci s ochotou a zájmem spolupracovali a nenastaly ani žádné výchovné potíže, kterých se někteří vyučující obávali.

6 Prezentace výsledků šetření

6.1 Zjištění nabídky volnočasových aktivit speciálních škol ve Šluknovském výběžku

Při výzkumném šetření byly na základě zjištění databáze základních škol (Základní školy – Ústecký kraj, okres Děčín, 2012) zvoleny tři speciální základní školy ve Šluknovském výběžku:

- Speciální základní škola, Rumburk, Dobrovského nám. 378/12, příspěvková organizace
- Speciální základní škola a Mateřská škola, Varnsdorf, T. G. Masaryka 1804, příspěvková organizace
- Speciální základní škola, Šluknov, Tyršova 710, příspěvková organizace

6.1.1 Speciální základní škola Varnsdorf

Speciální základní škola ve Varnsdorfu nabízí vzdělávání na:

- Základní škole praktické (s jedním ročníkem přípravné třídy)
- Základní škole speciální (pro žáky se středním a těžkým mentálním postižením)
- ZŠ a mateřské škole při zdravotnickém zařízení Rumburk

Oproti školnímu roku 2010/2011 (před Vánoci 2011 na internetových stránkách byla stále uvedena nabídka pro předchozí školní rok) letos svou nabídku zájmového vzdělávání na speciální škole rozšířili o dva kroužky, konkrétně o Vaření a Technicko-modelářský kroužek. K 13.2.2012 nabízí tato speciální škola následující volnočasové kroužky:

- Turistický kroužek (jednou za dva měsíce se pořádá celodenní výlet)
- Počítačový kroužek
- Výtvarný kroužek

- Dramatický kroužek
- Pěvecký sbor
- Literární kroužek
- Rukodělný kroužek
- Sportovní kroužek
- Flétna



Obrázek ISZŠ Varnsdorf

Více informací na <http://www.specvdf.estranky.cz/>

6.1.2 Speciální základní škola Rumburk

Speciální škola v Rumburku je spádová. Do školy chodí a dojíždějí žáci ze ZŠ v Rumburku, Starých Křečan, Mikulášovic, Krásné Lípy, Chřibské, Rybniště a Jiřikova.

Škola má v současnosti 5 tříd praktické školy a 3 třídy speciální školy a 1 přípravnou třídu. Družina slouží také jako klub pro dojíždějící žáky. Součástí školy je i Speciálně pedagogické centrum (sídlo mimo budovu).

Pro školní rok 2011/2012 jsou na této škole otevřeny následující kroužky:

- Taneční kroužek
- Počítačový kroužek (pouze v ranních hodinách)
- Hudební kroužek
- Aktivační centra = jsou pro děti, které chodí do speciálních tříd a vyšly již ze školy. Jeden den se učí na PC, pak vařit či se učí výtvarným a pracovním činnostem.

Nabídka kroužků je mizivá i z důvodu toho, že prostory školy jsou poskytovány SPC, které poskytuje mnohé služby pro děti s handicapem.



Obrázek 2 SZŠ Rumburk

Více informací najdeme www.speczsrumburk.estranky.cz

6.1.3 Speciální základní škola Šluknov

Speciální základní škola je zřízena za účelem poskytnout základní všeobecné vzdělání se zřetelem na mentální, tělesné nebo smyslové postižení.

Škola vyučuje v 6 třídách Základní škole praktické s 9 postupnými ročníky, 2 třídách speciálních (dříve pomocné) a pořádá i kurzy k doplnění základů vzdělání. Na škole pracuje 1 oddělení školní družiny.

V průběhu vánočních svátků byly internetové stránky SZŠ ve výstavbě, ke dni 16.2.2012 jsou aktivní, přesto se při zobrazení nabídky zájmového vzdělávání neobjeví nic. Před samotnou návštěvou šluknovské základní speciální školy jsem se telefonicky domluvila na termínu, kdy budu moci provést dotazníkové šetření. Během telefonického rozhovoru s Mgr. Janou Vlastníkovou jsem získala i informace o tom, jaké zájmové útvary jako škola vedou.

Pro školní rok 2011/2012 jsou na této škole otevřeny následující kroužky:

- Počítačový kroužek
- Výtvarný kroužek
- Dramatický kroužek (k I. pololetí 2011/2012 byl tento kroužek ukončen)
- Pěvecký sbor
- Rukodělný kroužek



Obrázek 3 SZŠ Šluknov

Více na www.speczssluknov.cz/index.php

6.1.4 Shrnutí nabídky volnočasových aktivit pro žáky ze sledovaných speciálních škol

Žáci II. stupně základních speciálních škol ve Šluknovském výběžku mají možnost výběru volnočasových aktivit, které jsou nabízeny jak samotnými školami, tak i neziskovými organizacemi na území každého ze tří měst, kde se speciální školy nacházejí. Všechny tři školy nabízejí určité množství volnočasových kroužků pro své žáky (viz tabulka č. 2).

Tabulka 2: Kroužky nabízené speciálními základními školami ve Šluknovském výběžku

Kroužky nabízené SZŠ ve Šluknovském výběžku		
Varnsdorf	Rumburk	Šluknov
1. Dramatický kroužek	1. Hudební kroužek	1. Počítačový kroužek
2. Flétna	2. Počítačový kroužek	2. Výtvarný kroužek
3. Literární kroužek	3. Taneční kroužek	3. Pěvecký sbor
4. Pěvecký sbor		4. Rukodělný kroužek
5. Počítačový kroužek		
6. Rukodělný kroužek		
7. Sportovní kroužek		
8. Technicko-modelářský kroužek		
9. Turistický kroužek		
10. Vaření		
11. Výtvarný kroužek		

6.2 Výsledky dotazníkového šetření

V této části bakalářské práce prezentuji zjištění dotazníků vyplněných žáky II. stupně základních speciálních škol ve Šluknovském výběžku.

Položka č. 1 „Co bys nejradši dělal/a ve volném čase?“

Položka č. 1 se netýkala samotného výzkumného šetření. Do dotazníku jsem ji zařadila záměrně, z důvodu, že mne zajímalo, co nejradši dělají ve svém volném čase žáci II. stupně základních speciálních škol ve Šluknovském výběžku.

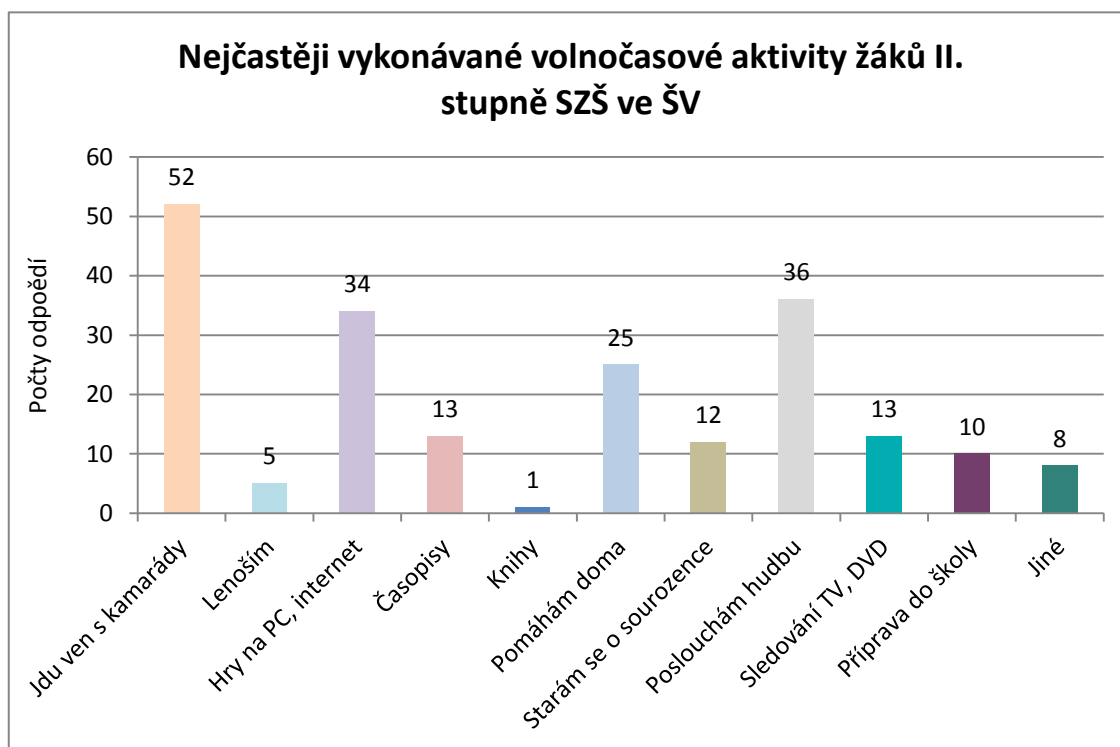
Žáci měli možnost zaškrtnout max. tři odpovědi s tím, že pokud zde jejich oblíbená volnočasová aktivita nebyla, mohli ji doplnit. Z odpovědí žáků všech tří speciálních škol Šluknovského výběžku jsem dospěla k následujícím údajům (viz graf č. 1). V grafu 1 vidíme, že mezi tři nečastější aktivity volného času žáků II. stupně speciálních škol ŠV patří:

- pobyt venku s kamarády
- poslech hudby
- hry na osobním počítači, internet

V tomto grafu můžeme také vidět, že mezi oblíbené volnočasové činnosti patří i sledování televizoru či filmů na DVD, časopisy, péče o sourozence a příprava do školy. Mezi méně oblíbené činnosti ve volném čase zmíněných žáků patří lenošení a četba knih. Někteří žáci uváděli i jiné aktivity, které rádi dělají ve volném čase. Z dotazníků vyplynulo, že k jiným aktivitám, které žáci dělají ve svém volném čase nejraději, patří:

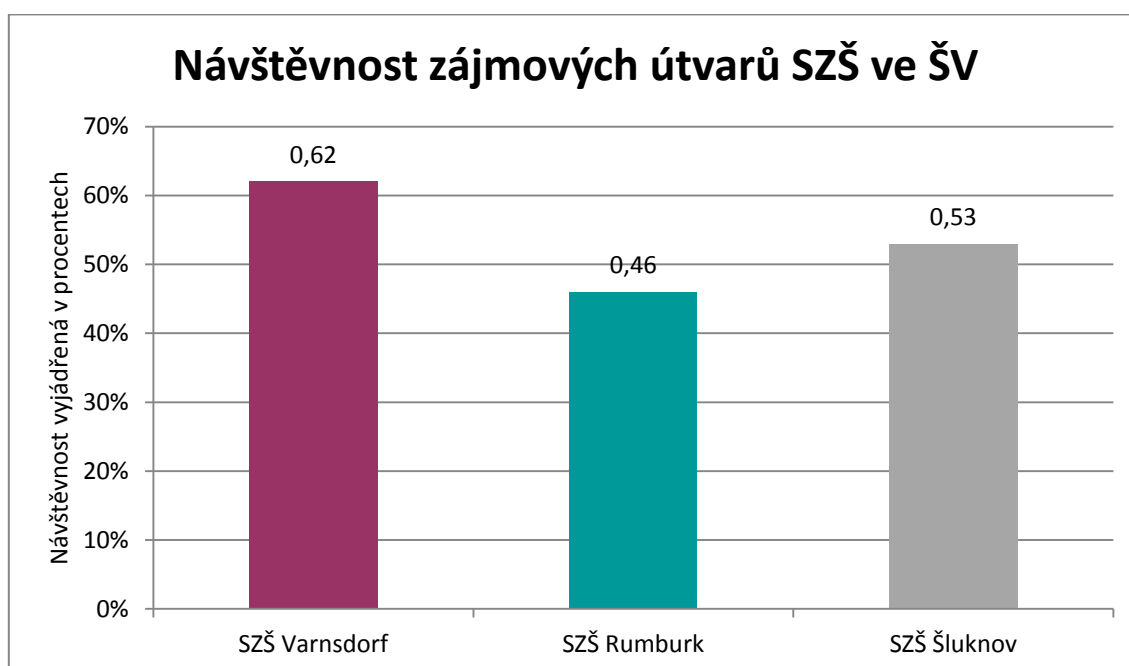
- hra na klávesy
- sport (míčové hry, jízda na kole a v jednom případě byla uvedena návštěva skateparku).

Graf 1: Volnočasové aktivity žáků II. stupně SZŠ ve Šluknovském výběžku



Pomocí položky č. 2: „Chodíš na nějaký kroužek ve škole?“ jsem získala informace, zda a v jaké míře, žáci SZŠ ve Šluknovském výběžku navštěvují školami nabízené zájmové útvary.

Graf 2: Navštěvnost zájmových útvarů uvedených SZŠ uvedená v procentech

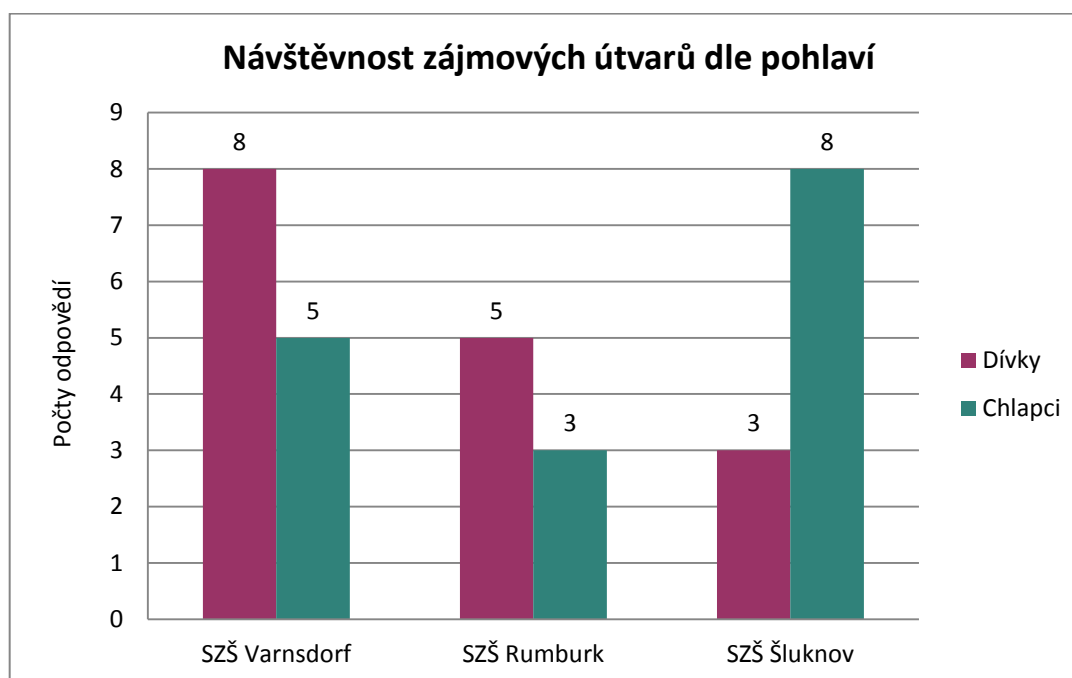


Nabídka zájmových útvarů tří speciálních škol ve zmíněném výběžku je viditelná v tabulce 2. Z grafu 2 lze vyčíst, kolik žáků navštěvuje školní zájmové útvary. Varnsdorfská škola má největší (tj. 62 %) návštěvnost zájmových útvarů ze všech tří SZŠ, to jistě úzce souvisí i s nabídkou uvedených zájmových útvarů (viz tabulka č. 2). V porovnání s nabídkou zájmových útvarů daných speciálních škol odpovídá návštěvnost samotné nabídky.

Šluknovská škola nabízí pouze 4 zájmové kroužky, návštěvnost je 53 %.

Nejmenší nabídku má speciální základní škola ve městě Rumburk. Návštěvnost kroužků je pouhých 46 %, což není celá polovina z žáků II. stupně této SZŠ. V následujícím grafu (č. 3) jsem se pokusila přiblížit, zda volný čas na školou nabízených zájmových útvarech tráví spíše dívky či chlapci.

Graf 3: Návštěvnost zájmových útvarů na SZŠ ve ŠV dle pohlaví



Z grafu 3 je tedy patrné (pokud sečteme počty dívek a chlapců), že návštěvnost zájmových kroužků žáky II. stupně všech tří speciálních škol ve Šluknovském výběžku je z hlediska pohlaví vyrovnaná.

Položka č. 3. „Proč chodíš na tento kroužek?“ nabízela tyto možnosti odpovědí:

- kvůli kamarádům
- učitel/ka mi to poradila
- abych se nenudil/a
- abych se něco naučil/a
- jiný důvod (při této možnosti mohli žáci napsat, z jakého jiného důvodu daný kroužek navštěvují)

Z této nabídky mohli žáci II. stupně speciálních škol Šluknovského výběžku vybrat maximálně tři odpovědi.

Tabulka 3: Důvody, proč žáci navštěvují kroužky na SZŠ

Proč chodíš na tento kroužek?			
	SZŠ Varnsdorf	SZŠ Rumburk	SZŠ Šluknov
1. Kvůli kamarádům	3 respondenti	0	4 respondenti
2. Učitel/ka mi to poradila	0	1 respondent	4 respondenti
3. Abych se nenudil/a	6 respondentů	3 respondenti	3 respondenti
4. Abych se něco naučil/a	10 respondentů	7 respondentů	0
5. Jiný důvod	1 respondent	3 respondenti	5 respondentů

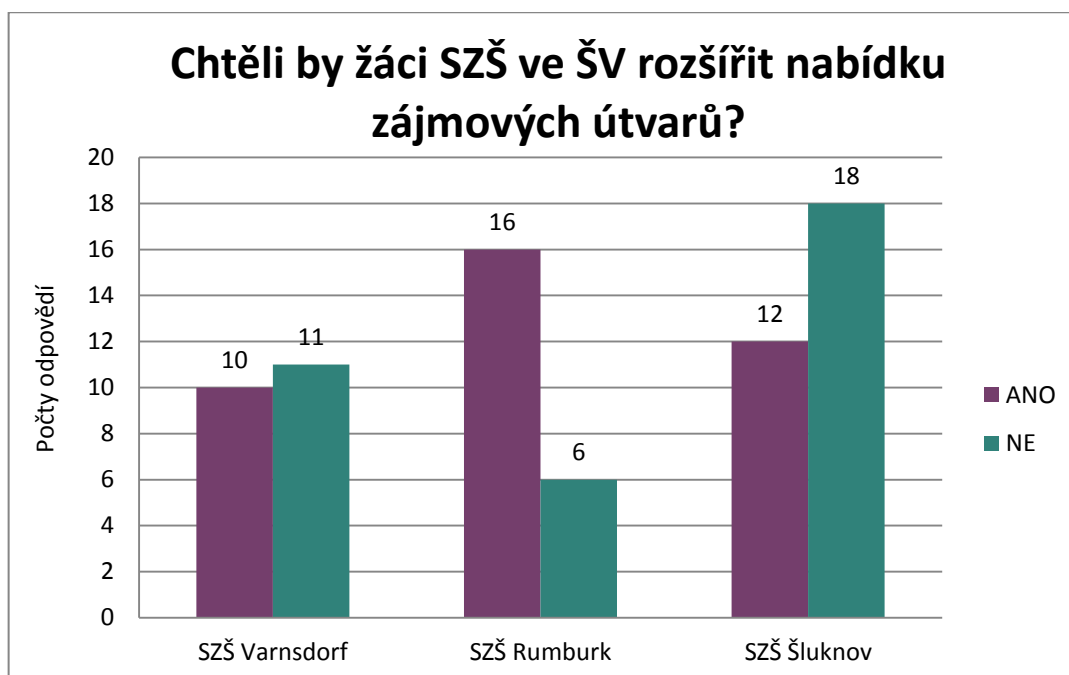
Z tabulky 3 lze vyčíst, že nejčastějším důvodem, proč žáci chodí na jimi zvolený zájmových útvar, je: aby se něco naučili; aby se nenudili; jiné důvody.

Tyto výsledky jsou velmi zajímavé, domnívala jsem se, že žáci budou navštěvovat zájmové kroužky z důvodu toho, že tam chodí i jejich kamarádi. O to cennější byla informace, že žáci II. stupně základních speciálních škol chodí na kroužky proto, že se chtějí něco naučit a nechtějí se nudit.

Položka č. 4 „Chtěl/a bys ve škole ještě nějaký kroužek?“

Tato dotazníková položka je zaměřena na to, zda by žáci SZŠ chtěli rozšířit nabídku zájmových útvarů ještě o nějaké kroužky (ty, které by je bavily, ale v nabídce daných škol nejsou). Z grafu č. 4 lze vyčíst, kolik žáků by chtělo nabídku školy z hlediska zájmových útvarů rozšířit.

Graf 4: Chtěli by žáci SZŠ ve ŠV rozšířit nabídku zájmových útvarů?



Patrné je, že odpovědi žáků z varnsdorfské speciální základní školy jsou téměř vyrovnané, tzn.: z 21 žáků této SZŠ by 10 žáků uvítalo i jiné kroužky, kdežto 11 žáků o žádné jiné kroužky zájem nemělo. Když jsem se zaměřila na to, o jaké kroužky by měla být nabídka rozšířena, tak žáci SZŠ Varnsdorf by ve třech případech uvítali sporty (v dotazníku byl uveden dvakrát florbal a jednou basketbal), sedm zbývajících žáků se shodlo, že by chtěli na škole mít taneční kroužek. Sedm z deseti respondentů by mělo zájem o tanec, což by jistě stálo za zvážení, zda by se tento kroužek na škole mohl otevřít.

Když jsem se zaměřila na výsledky z rumburské speciální školy, zjistila jsem, že z 22 žáků celého II. stupně Speciální základní školy Rumburk, má 16 žáků zájem o zavedení nových kroužků. Ostatních 6 respondentů nepovažuje

za nutné, nabídku nijak rozšiřovat. Z 16 žáků mělo 8 zájem o sportovní aktivity, mezi kterými se ve dvou případech objevilo překvapivě i plavání, dále pak fotbal a míčové hry. Ostatní žáci by měli zájem o tanec. Je patrné, že rozšíření by z pohledu na graf 4 opravdu žáci SZŠ Rumburk uvítali. Nabídka zájmových útvarů je na této škole nedostačující vzhledem k omezeným prostorám školy.

Ve šluknovské SZŠ nabízejí k 16.2.2012 pouze čtyři zájmové útvary (viz tabulka č. 2). Během dotazníkového šetření jsem zjistila, že z 30 žáků celého II. stupně této speciální základní školy žije 11 žáků v Dětském domově v Lipové u Šluknova, kde žáci mají svou vlastní nabídku volnočasových aktivit. DD Lipová v tomto směru škole silně konkuruje z důvodu velké a kvalitní nabídky volnočasových aktivit (viz tabulka č. 4). To vysvětluje, proč 18 žáků šluknovské SZŠ nemá zájem o rozšíření nabídky volnočasových aktivit. Z 18 žáků nemajících zájem o kroužky je 11 z Dětského domova v Lipové. To znamená, kdybychom vyloučili žáky z DD z této výzkumné položky č. 4, došli bychom k závěru, že žáci SZŠ Šluknov by rozšíření nabídky volnočasových aktivit jejich školy také uvítali.

Tabulka 4: Nabídka kroužků Dětského Domova v Lipové u Šluknova.

1. Bowling	11. Taneční (moderní tance) kroužek
2. Fotbal	12. Taneční (společenské tance) kroužek
3. Střelecký	13. Výroba svíček
4. Squash	14. Ekologie
5. Vybíjená	15. Kosmetický kroužek
7. Zimní sporty	16. Malování skla
8. Kadeřnický kroužek	17. Čtenářský kroužek
9. Hudební kroužek	18. Fotografický kroužek
10. Keramický kroužek	19. Základy práce na PC
11. Motoristický kroužek	

Prostřednictvím telefonického rozhovoru dne 16.2.2012 jsem získala informaci o fungování všech v tabulce uvedených kroužků. Pokud porovnáme nabídku zájmový kroužků SZŠ Šluknov (viz tabulka č. 2) a DD Lipová, je více než jasné, že nabídka Dětského domova je velmi různorodá a o 15 zájmových útvarů bohatší.

Položka č. 5 - „**Chodíš na nějaký kroužek mimo školu?**“ nabízí odlišné odpovědi u každého ze tří dotazníků (viz přílohy č. 1., 2., 3.) Možné odpovědi se v této položce lišily z hlediska toho, jaké organizace nabízejí volnočasové aktivity pro děti a mládež ve městech, kde speciální základní školy sídlí. V tabulce č. 5 jsou uvedeny veškeré organizace nabízející volnočasové aktivity pro děti a mládež ve městech Varnsdorf, Rumburk a Šluknov.

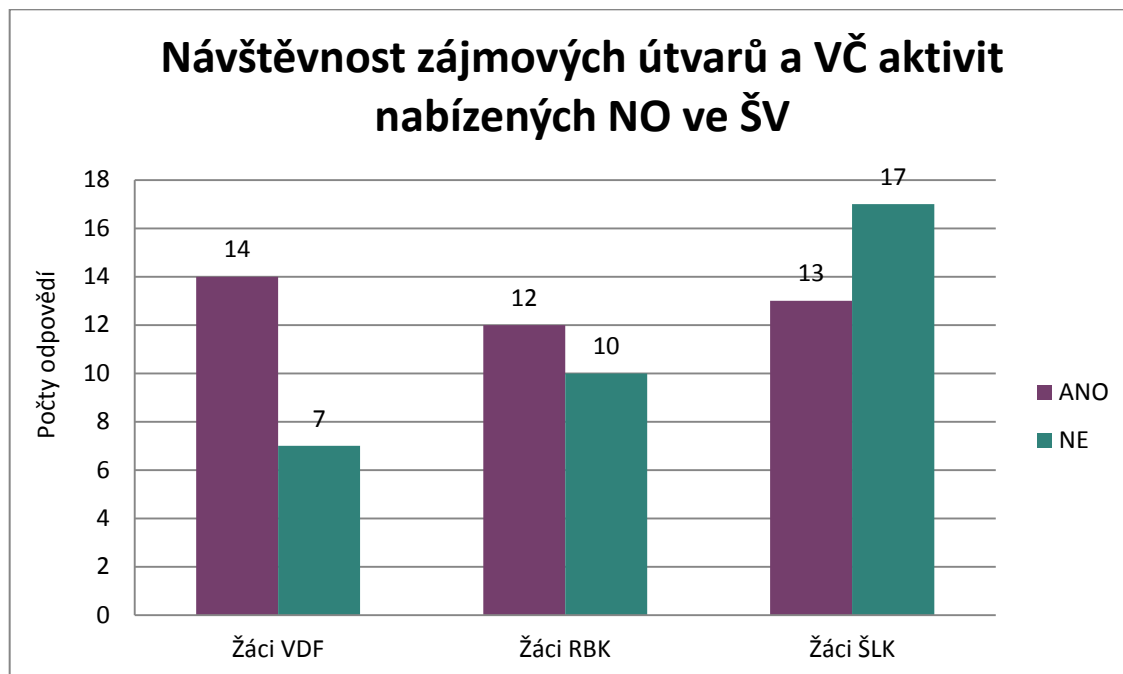
Tabulka 5: Organizace nabízející volnočasové aktivity pro děti a mládež ve Šluknovském výběžku

Organizace nabízející volnočasové aktivity pro děti a mládež		
Varnsdorf	Rumburk	Šluknov
1. Besídka	1. Junák	1. Dětské centrum Klokan-Klub Archa
2. Centrum „Rybička“	2. Farní charita	2. Dětské centrum Klokan – Klub Archa – Babinec
3. Klub „Kamarád“	3. Oblastní charita („Žijeme spolu“)	3. Oblastní charita („Žijeme spolu“)
4. Klub „Modrý kámen“	4. ZUŠ	4. ZUŠ
5. DDM Varnsdorf	5. DDM Rumburk	
6. Junák		
7. ZUŠ		

Pomocí páté položky jsem se snažila zjistit, zda žáci II. stupně speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku navštěvují zájmové útvary či volnočasové činnosti nabízené neziskovými organizacemi. Z grafu č. 5 lze

vyčíst, kolik žáků zmíněných speciálních základních škol ŠV navštěvuje volnočasové činnosti či zájmové útvary i mimo školu.

Graf 5: Návštěvnost zájmových útvarů a volnočasových aktivit nabízených neziskovými organizace ve ŠV

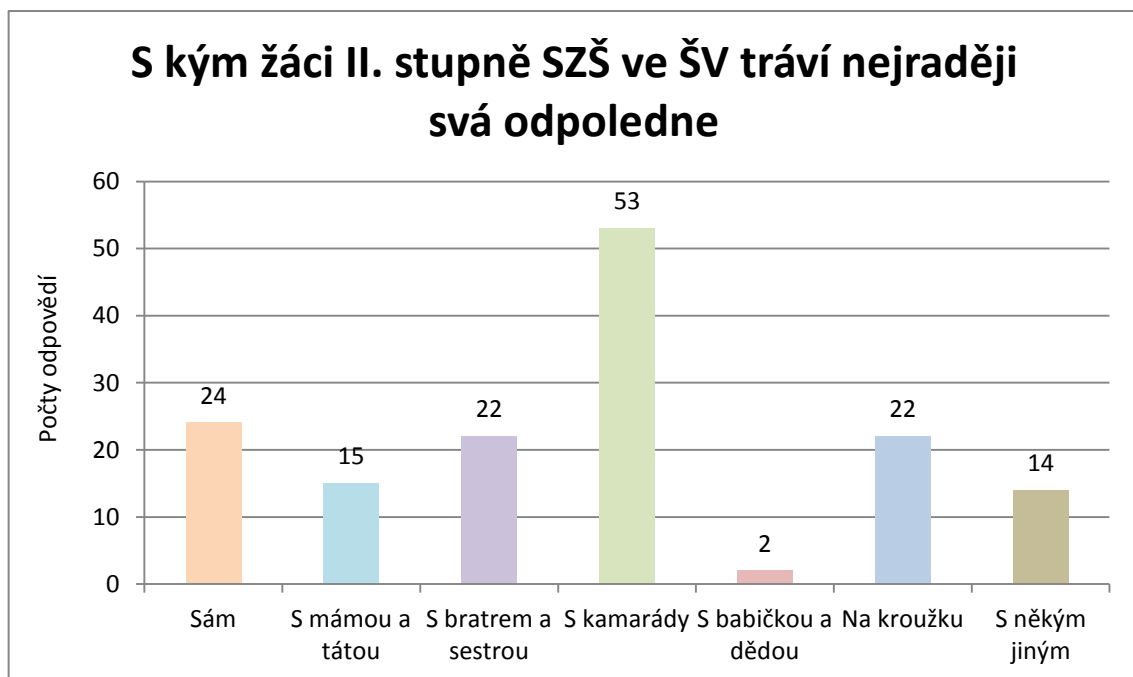


Graf č. 5 tedy ukazuje, že žáci II. stupňů základní speciálních škol ve Šluknovském výběžku navštěvují více zájmové útvary nabízené neziskovými organizacemi.

Položka č. 6 – „S kým nejraději trávíš odpoledne?“

Šestá položka nebyla, stejně jako položka č. 1, předmětem výzkumného šetření. Do dotazníku jsem ji zařadila s tím záměrem, že by mě zajímalo, s kým jsou žáci II. stupně SZŠ ve ŠV rádi ve volném čase. Položka č. 6 nabízela žákům sedm možných odpovědí, kde jedna z nich byla „rozepisovací“ (pokud tráví žáci odpoledne s někým, kdo nebyl zahrnut do možností odpovědí). Žáci měli opět možnost vybrat maximálně tři odpovědi. S kým nejraději tráví odpoledne žáci II. stupně speciálních základních škol na Šluknovsku můžeme vidět v grafu 6.

Graf 6: S kým nejraději tráví volný čas žáci II. stupně SZŠ ve ŠV



„Pro dospívajícího mají čím dál větší význam vrstevníci, kteří mají podobné problémy jako on a jsou ve vztahu k němu v rovnocenném postavení. Jsou jeho generační skupinou, s níž sdílí názory, hodnoty a normy i preferovaný způsob života.“ (Vágnerová 2008, s 101-121)

Graf č. 6 mi poskytl cenné informace týkající se toho, s kým nejraději tráví žáci II. stupně speciálních škol ve Šluknovském výběžku svá odpoledne. Mezi tři nejčastěji uváděné odpovědi patří:

1. s kamarády
2. sám
3. o třetí místo se podělily dvě odpovědi, a to, že někteří žáci by nejradši trávili odpoledne se sourozenci nebo na kroužku.

Předpokládala jsem, že nejčastěji by chtěli žáci II. stupně SZŠ trávit odpoledne se svými kamarády, ale nijak jsem nepřemýšlela nad tím, že by někteří z nich chtěli být o samotě. Toto zjištění mi přišlo poněkud smutné, četnost v této odpovědi jsem nečekala tak vysokou. Příjemné bylo zjištění, že žáci rádi tráví své odpoledne se sourozenci či na kroužku. Tato informace by jistě u srdce zahřála každého pedagoga volného času, už z důvodu toho (viz tabulka č. 2), že žáci II. stupně speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku se chtějí něčemu naučit a nechtějí se nudit.

Na další pozici se umístili rodiče. 15 žáků uvedlo, že rádi tráví své odpoledne s mámou a tátou. Velmi mne i zajímalo, zda někteří žáci uvedou „s někým jiným“, i tato odpověď se v dotaznících objevila. K nejčastěji uváděným „jiným osobám“ patřil přítel či přítelkyně. Objevila se i odpověď, že rádi tráví své odpoledne s pejskem a v jednom případě byla uvedena celá rodina. Nejméně volného času tráví žáci II. stupně SZŠ ve ŠV s prarodiči (viz graf č. 6).

Položka č. 7 – „Proč nechodíš na žádný kroužek?“

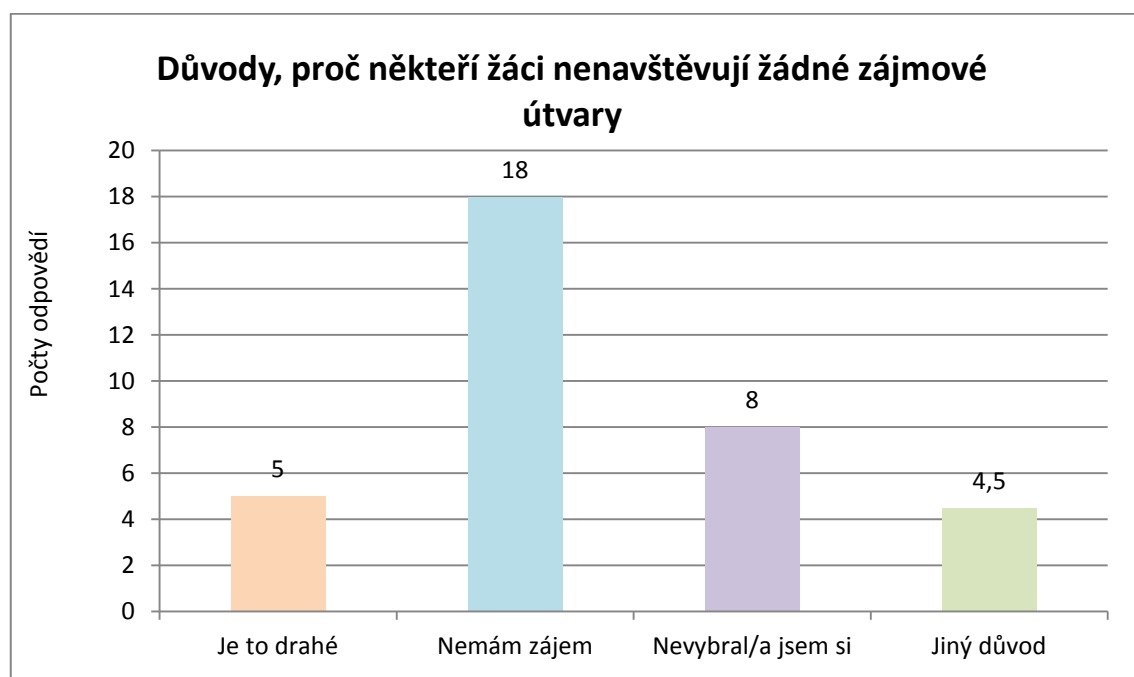
Poslední, **sedmou dotazníkovou otázkou, bylo: „Proč nechodíš na žádný kroužek?“** Tuto otázku jsem zařadila do dotazníku záměrně, z důvodu toho, že se určitě najde mezi žáky II. stupně speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku někdo, kdo žádný zájmový útvar ve škole či mimo ni nenavštěvuje. Sedmá otázka taktéž nabízela výběr z pěti možných odpovědí, kde jedna opět dávala šanci na rozepsání se (pokud si žák nevybral ani jednu z možností).

Odpovědi bylo možné vybírat z následujících bodů:

- je to drahé
- nemám zájem (ztráta času)
- je jich málo, nevybral/a jsem si
- má to jiný důvod

Z této nabídky možných odpovědí jsem vytvořila graf č. 7, ve kterém je viditelné, proč někteří ze žáků nechodí na žádný školní kroužek či zájmový útvar mimo školu.

Graf 7: Důvody proč někteří žáci II. stupně SZŠ ve Šluknovském výběžku nenavštěvují žádné zájmové útvary



Nejčastěji uváděným důvodem byl nezájem o navštěvování volnočasových aktivit neziskových organizací či školních zájmových útvarů. Druhá nejčastější odpověď (žáci mohli volit pouze jednu) byla, že si žáci nevybrali, protože je v nabídce nic nezaujalo. Pro některé jsou zájmové útvary drahé a tři žáci volili odpověď „jiný důvod“. Ve všech třech případech bylo za jiný důvod uvedeno, že se žáci věnují domácím úkolům.

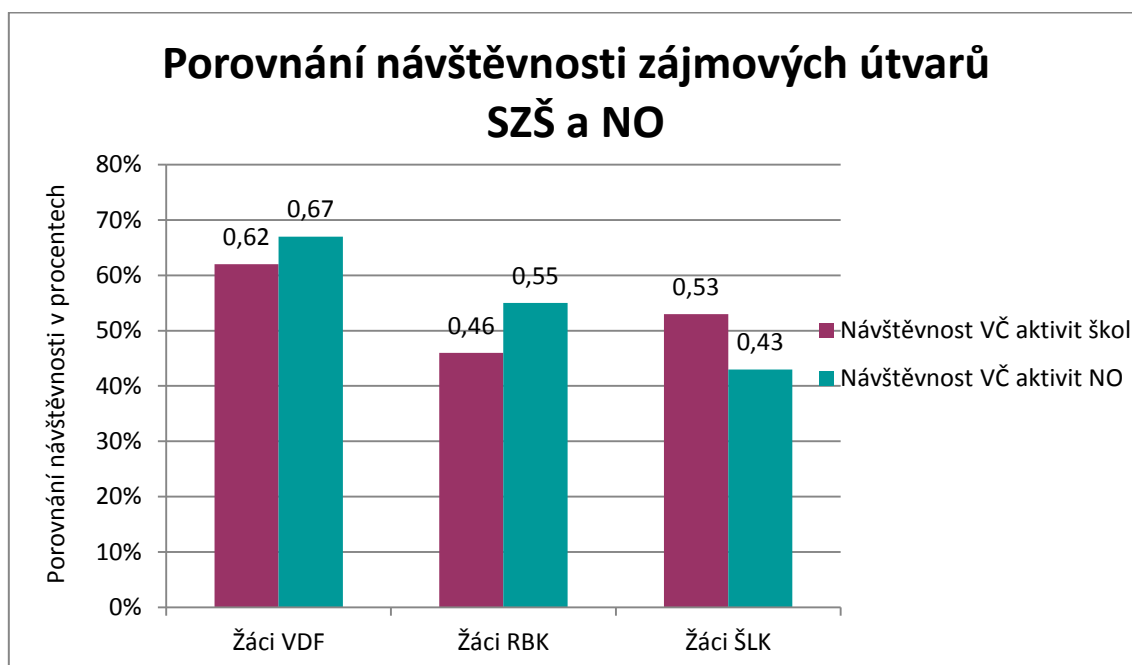
7 Interpretace výsledků dotazníkového šetření

Z výsledků šetření v kapitole č. 5 vyplývají skutečnosti, na jejichž základě mohu potvrdit či vyvrátit stanovené předpoklady.

Předpoklad č. 1.

Předpokládám, že návštěvnost zájmových útvarů nabízených školami je vyšší, než návštěvnost volnočasových aktivit nabízených místními neziskovými organizacemi. K tomuto předpokladu se vztahují dotazníkové položky č. 2 a 5.

Graf 8: Porovnání návštěvnosti zájmových útvarů SZŠ a NO



Tento předpoklad jsem si stanovila na základě vlastních zkušeností. V tomto případě jsem byla mile překvapena, protože návštěvnost neziskových organizací je vyšší, než návštěvnost volnočasových aktivit nabízených speciálními školami. Předpoklad č. 1 se na vybraném vzorku respondentů nepotvrdil.

Předpoklad č. 2

Předpokládám, že nabídka volnočasových aktivit speciálních škol ve Šluknovském výběžku je pro žáky nedostačující (žáci by si přáli změnu,

obohacení zájmových útvarů na jejich školách). Tohoto předpokladu se týkají dotazníkové položky č. 4 a 7.

Zda byl tento předpoklad splněn, můžeme vidět v grafu č. 4. z něhož je patrné, že žáci Speciální základní školy ve Varnsdorfu a ve městě Šluknov nemají o jiné volnočasové aktivity na škole zájem. U SZŠ v Rumburku z dotazníkového šetření vyplynulo, že z celkových 22 dotázaných žáků má 16 z nich zájem o rozšíření nabídky volnočasových aktivit na jejich škole.

Dle výše uvedených informací se předpoklad č. 2 na vybraném výzkumném vzorku (tj. 73 žáků ze všech tří speciálních škol ve ŠV) **nepotvrdil**.

Předpoklad č. 3

Na základě vývojových charakteristik žáků II. stupně speciálních škol se domnívám, že hlavním činitelem v rozhodování žáků pro výběr volnočasových aktivit je dle výběru jejich vrstevníků. K tomuto předpokladu se vztahuje dotazníková položka č. 3. Z tabulky č. 6 lze vyčíst, že hlavním důvodem proč žáci II. stupně SZŠ ve Šluknovském výběžku navštěvují volnočasové aktivity je, aby se něco naučili.

Tabulka 6: Důvody, proč žáci navštěvují kroužky na SZŠ

Proč chodíš na tento kroužek?			
	SZŠ Varnsdorf	SZŠ Rumburk	SZŠ Šluknov
1. Kvůli kamarádům	3 respondenti	0	4 respondenti
2. Učitel/ka mi to poradila	0	1 respondent	4 respondenti
3. Abych se nenudil/a	6 respondentů	3 respondenti	3 respondenti
4. Abych se něco naučil/a	10 respondentů	7 respondentů	0
5. Jiný důvod	1 respondent	3 respondenti	5 respondentů

Pokud bychom pomocí tabulky č. 6 sečetli odpovědi všech žáků z II. stupně SZŠ ve ŠV, došli bychom k závěru, že žáci chodí na kroužky:

- aby se něco naučili
- aby se nenudili
- z jiného důvodu
- kvůli kamarádům
- protože jim to poradil/a učitel/ka

Ani v tomto případě se předpoklad na vybraném vzorku respondentů **nepotvrdil**. Potěšující informací v tomto směru pro mě bylo to, že jako jiný důvod návštěvnosti zájmových útvarů ve všech případech zněla odpověď: „Protože mě to baví.“

8 Diskuse

Cíle mé práce se týkaly volného času žáků II. stupně speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku a nabídky volnočasových aktivit těchto speciálních škol a neziskových organizací ve městech Varnsdorf, Rumburk a Šluknov. Výběr samotného tématu pro mne nebyl nijak problematický, avšak neuvědomila jsem si, jak budu muset postupovat při tvorbě dotazníků pro výzkumné šetření na zmíněných školách. První verzi dotazníku jsem myslím zvládla dobře, ale nebyla vhodná pro žáky speciálních škol. Položky v dotazníku byly strukturovány pro žáky běžných škol. Nebýt cenných rad vedoucí práce a konzultantky, ve výzkumném šetření bych neuspěla. První verze byla pro žáky SZŠ obtížná. Z tohoto důvodu jsem připravila verzi druhou, která dle konzultací s Mgr. Slánskou odpovídala schopnostem žáků II. stupně speciálních škol. Díky tomuto poznatku jsem si byla vědoma, že musím vést při dotazníkovém šetření s žáky SZŠ takovou komunikaci, aby mi rozuměli. Toto uvědomění bylo pro mě přínosné. Celé výzkumné šetření proběhlo bezproblémově. Z počátku jsem měla obavy z přítomnosti vyučujících na daných školách během svého výzkumného šetření. Dnes vím, že tyto obavy byly zbytečné. Vyučující přeci jen žáky znali a byli v době dotazníkového šetření ve třídách spíše z důvodu možných výchovných opatření. Těch nebylo potřeba, z mého pohledu jsem byla novým prvkem v jejich třídě, proto žáci bedlivě naslouchali a snaživí byli i při vyplňování dotazníků. Velký problém se objevil během výzkumu na SZŠ ve Šluknově. Ukázalo se, že téměř polovinu žáků tvoří děti z Dětského domova v Lipové u Šluknova. Tento domov nabízí pestrý výběr volnočasových aktivit, silně tak konkuruje šluknovské Speciální základní škole. Žáci z DD po vyučování odjíždí zpět do domova, tzn., že volnočasové aktivity ve škole nenavštěvují. Zprvu jsem nevěděla, jak s touto informací budu nakládat, ale nakonec jsem tyto možnosti zohlednila, a přesto

jsem toto výzkumné šetření ve Šluknově dokončila a získaná data prezentovala ve výsledcích šetření.

Díky svým dlouhodobým kontaktům s neziskovými organizacemi jsem mohla porovnat nabídky poskytovaných volnočasových aktivit těchto organizací se zájmovými činnostmi speciálních škol ve Šluknovském výběžku. V tomto směru mě zaskočila mě malá propagace zmíněných aktivit neziskových organizací, přestože návštěvnost volnočasových aktivit zmíněných organizací je větší než návštěvnost zájmových útvarů speciálních škol ve Šluknovském výběžku.

S pomocí této práce jsem si uvědomila, že žáci speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku mají sice nějakou nabídku volnočasových aktivit, která je ovšem z mého pohledu nedostatečná (i z hlediska propagace zájmových činností nabízených neziskovými organizacemi). Všichni ředitelé zmíněných speciálních škol mi poskytli prostor pro šetření potřebné k napsání této práce. Nikdo z nich ovšem neprojevil zájem, abych je seznámila s výsledky dotazníkového šetření a s vyhodnocením nabídek volnočasových aktivit všech tří speciálních škol ve Šluknovském výběžku. Uvědomuji si, že se mi práce s žáky ze SZŠ líbila, ovšem netuším, zda by např. rumburská SZŠ na základě mých výsledků šetření rozšířila nabídku svých volnočasových aktivit. Přála bych žákům II. stupně speciálních škol bohatší nabídku volnočasových aktivit, jak ze strany jejich speciálních škol, tak i neziskových organizací. Jistě by to pro ně bylo velkým přínosem, jak pro budoucí život, tak i pro efektivnější trávení volného času.

9 Závěr

Bakalářská práce je zaměřena na trávení volného času žáky II. stupně speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku.

Hlavními cíli bylo zjistit, jaké jsou volnočasové aktivity žáků II. stupně SZŠ ve Šluknovském výběžku; zjistit nabídku volnočasových aktivit speciálních základních škol a neziskových organizací ve Šluknovském výběžku.

Pro průzkumné šetření byla použita metoda vlastního nestandardizovaného dotazníku. Cílem dotazníku bylo získání dostatečného množství informací o volnočasových aktivitách dětí staršího školního věku speciální škol ve Šluknovském výběžku. Vzorkem ve výzkumném šetření byli všichni žáci speciální základních škol ve zmíněném výběžku. Vzorek tvořilo celkem 73 žáků, a to ve věku 11.–16. roku života, ze speciálních škol ve městech Varnsdorf, Rumburk a Šluknov.

V první, teoretické, části byl definován volný čas a volnočasové aktivity. Teoretická část je průřezem tematiky volného času, dětí staršího školního věku a přibližuje i problematiku speciálního školství.

V druhé, praktické, části jsem si stanovila předpoklady pro mou práci a dále jsem se zaměřila na samotné výzkumné šetření. Data jsem analyzovala a následně vztahovala k daným předpokladům. Ani jeden mnou stanovených předpokladů se nenaplnil, přesto jsem získala jiné zajímavé informace z oblasti trávení volného času žáků II. stupně speciálních základních škol ve Šluknovském výběžku.

Na základě teoretického a praktického výzkumného šetření jsem došla k následujícím závěrům:

- S nabídkami volnočasových útvarů jistě souvisí i to, s kým děti uvedených speciálních škol tráví nejradši svůj volný čas, popř. proč navštěvují dané kroužky. Žáci nejradši tráví svůj volný čas s vrstevníky

a i vrstevnická skupina je jednou ze tří příčin toho, proč žáci navštěvují volnočasové aktivity nabízených speciálních základních škol. O volném čase dětí II. stupně SZŠ ve Šluknovském výběžku by se dalo diskutovat velmi dlouho. Jisté je, že ne každé z dětí uvedených škol navštěvuje ve svém volném čase nějaký zájmový útvar.

- Pokud žáci nějaké volnočasové aktivity navštěvují, tak navštěvují ty aktivity, které jsou nabízené samotnými školami či jinými organizacemi. Vedle nabídky škol se ve městech snaží o zpestření volného času dětí i mládeže neziskové organizace, kde nejlépe je na tom s nabídkou nejlépe město Varnsdorf, nejhůře pak město Šluknov. Je zajímavé, že někteří žáci během dotazníkového šetření ani nevěděli, že v jejich městě existuje možnost navštěvovat jiné zájmové kroužky, než ty, které jsou školami nabízené. Z toho jednoznačně vyplývá, že propagace volnočasových útvarů organizací na školách je mizivá, což je škoda. V tomto případě by byla výborná součinnost s neziskovými organizacemi, které by mohly na začátku školního roku v rámci propagace mimoškolních volnočasových aktivit zviditelnit svou nabídku a dostat tak informace do povědomí žáků
- V praktické části se také zabývám tím, proč děti nechodí na žádné zájmové útvary. Mezi dvě nejčastější odpovědi patří, že o tyto útvary nemají žáci zájem nebo si žádný kroužek nevybrali. Otázkou je, zda žáci vědí, co to vlastně zájmový útvar je. Všichni z těch, co nenavštěvují zájmové kroužky, tráví svůj volný čas venku s kamarády popř. doma se sourozenci. Nebudeme-li hovořit o sourozencích, neboť se domnívám, že se z velké části jedná o povinnost starat se o ně, spíše než o dobrovolnou volbu trávit s nimi čas. V tomto směru by dle mého názoru měl být nábor na zájmové kroužky speciálních škol prováděn efektivněji. Bylo by dobré zvážit, zda by se neměli žáci povinně účastnit

úvodní hodiny daného kroužku, a pak dostali možnost výběru, zda by o tento kroužek měli zájem.

Závěrem své práce musím přiznat, že mnou zvolené téma bylo velmi široké. Plně si uvědomuji, že jsem se měla zaměřit buď na volnočasové aktivity nabízené speciálními základními školami ve Šluknovském výběžku, anebo jsem se měla zabývat pouze zájmovými činnostmi nabízenými místními neziskovými organizacemi.

Seznam použitých zdrojů

1. BULLET IN ŠLUKNOV, 2012. *Dětské centrum Klokán* [online]. [vid. 14. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.bullet-in.cz/clanky/detske-centrum-klokan/>>
2. ČECH, Tomáš. Pozice volného času se vyvíjí a kultivaci osobnosti dítěte - efektivní prevence sociálně patologický jevů. *Mládež a společnost*, VII, 2002, 2. Bratislava: UIPŠ, 2002. ISSN 1335-1109.
3. ČECH, Tomáš. Volnočasové aktivity dětí mladšího školního věku na počátku 21. století. In HODAŇ, B. (ed.), *Volný čas a jeho současné problémy*. Olomouc: Hanex, 2002. ISBN 80-85 783-37-1.
4. ČECH, Tomáš. *Výchova a volný čas 2*. Brno: MSD, 2007. ISBN 978-80-86633-97-8
5. ČECH, Tomáš. Výchova ve volném čase a k volnému času z hlediska prevence nežádoucích forem společenského chování. 1. část. *Vychovatel*, LIII, 2006. ISSN 0139-6919.
6. ČECH, Tomáš. Význam volného času při socializaci dítěte. In Čapek, R.; Pavlíková, J. (ed.) *Setkání 2008*. Sborník textů z mezinárodního školícího kurzu. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové a vydavatelství Jan Hruža, 2008. ISBN 978-80-903021-7-4.
7. DĚTSKÝ DOMOV LIPOVÁ U ŠLUKNOVA, 2009. *Kroužky*[online]. [vid. 16. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.ddlip.cz/krouzky.p13.html>>
8. DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE VE VARNSDORFU, 2011. *Zájmové kroužky* [online]. Aktualizováno 3.10.2011. [vid. 26. 11. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.ddmvarnsdorf.eu/index.php>>
9. DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE RUMBURK, 2012. *Zájmové kroužky* [online]. [vid. 14. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.ddmrumburk.cz/>>

10. FISHER, Slavomil – ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-7367-679-7
11. FRITZSCHE, M., 2008. *Nízkoprahový klub pro děti a mládež "MODRÝ KÁMEN"*[online]. [vid. 10. 11. 2011]. Dostupný z WWW: < <http://www.cssuvmf.cz/index.php?pid=2>>
12. HÁJKOVÁ, Vanda – STRNADOVÁ, Iva: *Inkluzivní vzdělávání. Teorie a Praxe*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2010. ISBN 978-80-247-3070-7
13. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1168-3
14. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5
15. CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA, 2012. *Žijeme spolu* [online]. [vid. 13. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://charitarumburk.cz/vyhledavani-v-adresari/?s=zijeme-spolu>>
16. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
17. JŮVA, V. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8
18. LECHTA, Viktor. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-679-7
19. MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7
20. MATOUŠEK, Oldřich – MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Aktual. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8
21. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-423-6

22. PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktual. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2
23. SCHNEIDER, J., 2009. *Mateřské centrum RYBIČKA* [online]. [vid. 10. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.starokatolicivdf.com/www/index.php?page=materak>>
24. SPECIÁLNÍ ZÁKLADNÍ A PRAKTICKÁ ŠKOLA, ŠLUKNOV, TYRŠOVA 710, PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE, 2012. *Zájmové kroužky* [online]. [vid. 13. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.speczssluknov.cz/index.php?str=krouzky>>
25. SPECIÁLNÍ ZŠ A MŠ VARNSDORF, 2012. *Zájmové vzdělávání* [online]. [vid. 13. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.specvdf.estranky.cz/clanky/zajmove-vzdelavani.html>>
26. SPECIÁLNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLA RUMBURK, 2012. *Naše kroužky* [online]. [vid. 13. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.speczsrumburk.estranky.cz/clanky/krouzky/nase-krouzky.html>>
27. ŠKOLY ONLINE, 2012. *Základní školy – okres Děčín* [online]. [vid. 13. 02. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.zakladniskoly.cz/seznam-skol/ustecky-kraj/decin/>>
28. ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do psychopedie*. Liberec: Vysokoškolský podnik, s.r.o., 2003. ISBN 80-7083-696-2
29. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*. Technická univerzita v Liberci: Vysokoškolský podnik, s.r.o. 2008. ISBN 978-80-7372-306-4
30. VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. doplněné vydání. Brno: Print-Typia, spol. s.r.o. 2001. ISBN 80-86384-00-4

31. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ, 2008. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální*. 1. Vydání [online]. Praha. [vid. 19.10.2011]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/RVP-ZSS_kor-final.pdf>
32. ZÁKON Č. 561/2004 SB., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2008, částka 103, s. 4826–4904 [vid. 10. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>>
33. ZEŽULKOVÁ, Eva. *Speciální pedagogika – úvod do problematiky*. 1. vydání. Ostrava: Repronis, 2004. ISBN 80-7638-017-3

Seznam příloh

1. Dotazník pro Základní speciální školu ve Varnsdorfu
2. Dotazník pro Základní speciální školu v Rumburku
3. Dotazník pro Základní speciální školu ve Šluknově
4. Ukázka vyplněného dotazníku

Příloha 1. – Dotazník pro Základní školu ve Varnsdorfu

AHOJ DĚTI,

jmenuji se Michaela Galbavá. Podobně jako vy chodím i já do školy.

V Liberci studuji pedagogiku volného času - to znamená, že se učím, co můžeme dělat,

- když přijdeme ze školy domů a uděláme si úkoly,
- když už jsme pomohli rodičům, a také co všechno můžeme dělat, abychom se nenudili ...

Jistě máte spoustu zájmů a koníčků. Dopoledne jste sice ve škole, ale odpoledne a o víkendu máte spoustu času na své aktivity. To mě právě zajímá.

Jako i vy dostáváte občas domácí úkoly, tak já dostala taky velký domácí úkol. Mám za úkol zjistit, co děláte vy ve svém volném čase. Odpovězte, prosím, na následující otázky a tím mi pomůžete můj úkol splnit. Vůbec se nemusíte podepisovat. Každou otázku vám zvlášť přečtu, kdo nebudete rozumět, přihlaste se - ráda vám vysvětlím, na co se ptám. **DĚKUJI VÁM ZA POMOC!**

Identifikační data

Jsi (zaškrtni): chlapec nebo dívka *Kolik ti je let?* _____

1. Co bys nejradši dělal/a ve volném čase? (zaškrtni maximálně tři odpovědi)

- | | |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> jdu ven s kamarády | <input type="checkbox"/> poslouchám hudbu |
| <input type="checkbox"/> lenoším | <input type="checkbox"/> koukám na TV nebo DVD |
| <input type="checkbox"/> hraju hry na počítači, internet | <input type="checkbox"/> čtu si knihu |
| <input type="checkbox"/> čtu si časopis | <input type="checkbox"/> dělám si domácí úkoly |
| <input type="checkbox"/> pomáhám doma (např. utírání nádobí, zalévání květin, vysávání aj.) | |
| <input type="checkbox"/> starám se o sourozence | |
| <input type="checkbox"/> jiné (pokud děláš něco jiného, napiš co) | |
-

2. Chodíš na nějaký kroužek ve škole?

- NE ANO
- Pokud ano, na jaký kroužek chodíš?
 -
-

3. Proč chodíš na tento kroužek?

- kvůli kamarádům abych se nenudil/a
 učitelka mi to poradila abych se něco naučil/a
 jiný důvod _____

4. Chtěl/a bys ve škole ještě jiný kroužek?

- NE ANO
• Pokud ano, jaký a proč?
-

5. Chodíš na nějaký kroužek mimo školu?

- NE ANO
• Pokud ano, zaškrtni, kam chodíš
- | | |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> Junák
škola | <input type="checkbox"/> Základní umělecká škola |
| <input type="checkbox"/> Klub „Kamarád“ | <input type="checkbox"/> Domov Děti a mládeže |
| <input type="checkbox"/> Besídka | <input type="checkbox"/> Centrum „Rybička“ |
| <input type="checkbox"/> Klub „Modrý kámen“ | |

6. S kým jsi nejraději odpoledne?

- sám s kamarády
 s mámou a tátou s babičkou a dědou
 s bratrem, sestrou na kroužku
 s někým jiným (pokud ano, tak s kým)
-

7. Proč nechodíš na žádný kroužek?

- je to drahé nemám zájem (ztráta času)
 je jich málo, nevybral/a jsem si
 má to jiný důvod
Napiš, prosím, jaký _____
-

**DĚKUJI TI ZA ODPOVĚDI NA MÉ OTÁZKY!
MICHAELA**

Příloha 2 – Dotazník pro Základní speciální školu v Rumburku

AHOJ DĚTI,

jmenuji se Michaela Galbavá. Podobně jako vy chodím i já do školy.

V Liberci studuji pedagogiku volného času - to znamená, že se učím, co můžeme dělat,

- když přijdeme ze školy domů a uděláme si úkoly,
- když už jsme pomohli rodičům, a také co všechno můžeme dělat, abychom se nenudili ...

Jistě máte spoustu zájmů a koníčků. Dopoledne jste sice ve škole, ale odpoledne a o víkendu máte spoustu času na své aktivity. To mě právě zajímá.

Jako i vy dostáváte občas domácí úkoly, tak já dostala taky velký domácí úkol. Mám za úkol zjistit, co děláte vy ve svém volném čase. Odpovězte, prosím, na následující otázky a tím mi pomůžete můj úkol splnit. Vůbec se nemusíte podepisovat. Každou otázku vám zvlášť přečtu, kdo nebudete rozumět, přihlaste se - ráda vám vysvětlím, na co se ptám. **DĚKUJI VÁM ZA POMOC!**
MICHAELA G.

Identifikační data

Jsi (zaškrtni): chlapec nebo dívka *Kolik ti je let?* _____

1 Co bys nejradši dělal/a ve volném čase? (zaškrtni maximálně tři odpovědi)

- | | |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> jdu ven s kamarády | <input type="checkbox"/> poslouchám hudbu |
| <input type="checkbox"/> lenoším | <input type="checkbox"/> koukám na TV nebo DVD |
| <input type="checkbox"/> hraju hry na počítači, internet | <input type="checkbox"/> čtu si knihu |
| <input type="checkbox"/> čtu si časopis | <input type="checkbox"/> dělám si domácí úkoly |
| <input type="checkbox"/> pomáhám doma (např. utírání nádobí, zalévání květin, vysávání aj.) | |
| <input type="checkbox"/> starám se o sourozence | |
| <input type="checkbox"/> jiné (pokud děláš něco jiného, napiš co) | |
-

2 Chodíš na nějaký kroužek ve škole?

- NE ANO
- Pokud ano, na jaký kroužek chodíš?
-

3 Proč chodíš na tento kroužek?

- kvůli kamarádům abych se nenudil/a
 učitelka mi to poradila abych se něco naučil/a
 jiný důvod _____

4 Chtěl/a bys ve škole ještě jiný kroužek?

- NE ANO
• Pokud ano, jaký a proč?
-

5 Chodíš na nějaký kroužek mimo školu?

- NE ANO
• Pokud ano, zaškrtni, kam chodíš
 Farní Charita Základní umělecká škola
 Junák Domov Děti a Mládeže

6 S kým jsi nejraději odpoledne?

- sám s kamarády
 s mámou a tátou s babičkou a dědou
 s bratrem, sestrou na kroužku
 s někým jiným (pokud ano, tak s kým
-

7 Proč nechodíš na žádný kroužek?

- je to drahé nemám zájem (ztráta času)
 je jich málo, nevybral/a jsem si
 má to jiný důvod
Napiš, prosím, jaký
-

**DĚKUJI TI ZA ODPOVĚDI NA MÉ OTÁZKY!
MICHAELA**

Příloha 3. – Dotazník pro Základní speciální školu ve Šluknově

AHOJ DĚTI,

jmenuji se Michaela Galbavá. Podobně jako vy chodím i já do školy.

V Liberci studuji pedagogiku volného času - to znamená, že se učím, co můžeme dělat,

- když přijdeme ze školy domů a uděláme si úkoly,
- když už jsme pomohli rodičům, a také co všechno můžeme dělat, abychom se nenudili ...

Jistě máte spoustu zájmů a koníčků. Dopoledne jste sice ve škole, ale odpoledne a o víkendu máte spoustu času na své aktivity. To mě právě zajímá.

Jako i vy dostáváte občas domácí úkoly, tak já dostala taky velký domácí úkol. Mám za úkol zjistit, co děláte vy ve svém volném čase. Odpovězte, prosím, na následující otázky a tím mi pomůžete můj úkol splnit. Vůbec se nemusíte podepisovat. Každou otázku vám zvlášť přečtu, kdo nebudete rozumět, přihlaste se - ráda vám vysvětlím, na co se ptám. **DĚKUJI VÁM ZA POMOC!**

Identifikační data

Jsi (zaškrtni): chlapec nebo dívka *Kolik ti je let?* _____

1. Co bys nejradši dělal/a ve volném čase? (zaškrtni maximálně tři odpovědi)

- | | |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> jdu ven s kamarády | <input type="checkbox"/> poslouchám hudbu |
| <input type="checkbox"/> lenoším | <input type="checkbox"/> koukám na TV nebo DVD |
| <input type="checkbox"/> hraju hry na počítači, internet | <input type="checkbox"/> čtu si knihu |
| <input type="checkbox"/> čtu si časopis | <input type="checkbox"/> dělám si domácí úkoly |
| <input type="checkbox"/> pomáhám doma (např. utírání nádobí, zalévání květin, vysávání aj.) | |
| <input type="checkbox"/> starám se o sourozence | |
| <input type="checkbox"/> jiné (pokud děláš něco jiného, napiš co) | |
-

2. Chodíš na nějaký kroužek ve škole?

- NE ANO
- Pokud ano, na jaký kroužek chodíš?
 -
-

3. Proč chodíš na tento kroužek?

- kvůli kamarádům abych se nenudil/a
 učitelka mi to poradila abych se něco naučil/a
 jiný důvod _____

4. Chtěl/a bys ve škole ještě jiný kroužek?

- NE ANO
• Pokud ano, jaký a proč?
-

5. Chodíš na nějaký kroužek mimo školu?

- NE ANO
• Pokud ano, zaškrtni, kam chodíš
 Dětské centrum Klokan (Klub Archa) Základní umělecká škola
 Dětské centrum Klokan (Klub Archa – Babinec) Domov Děti a mládeže
 Teen Challenge
 Oblastní charita („Žijeme spolu“)

6. S kým jsi nejraději odpoledne?

- sám s kamarády
 s mámou a tátou s babičkou a dědou
 s bratrem, sestrou na kroužku
 s někým jiným (pokud ano, tak s kým)
-

7. Proč nechodíš na žádný kroužek?

- je to drahé nemám zájem (ztráta času)
 je jich málo, nevybral/a jsem si
 má to jiný důvod
Napiš, prosím, jaký _____

**DĚKUJI TI ZA ODPOVĚDI NA MÉ OTÁZKY!
MICHAELA**

Příloha 4 – ukázka vyplněného dotazníku (dotazník ze SZŠ Varnsdorf)

67.

Identifikační data

Jsi (zaškrtni): chlapec nebo dívka

Kolik ti je let? 19 LET

1. Co bys nejradši dělal/a ve volném čase? (zaškrtni maximálně tři odpovědi)

- jdu ven s kamarády poslouchám hudbu
 lenoším koukám na TV nebo DVD
 hraju hry na počítači, internet čtu si knihu
 čtu si časopis dělám si domácí úkoly
 pomáhám doma (např. utírání nádobí, zalévání květin, vysávání aj.)
 starám se o sourozence
 jiné (pokud děláš něco jiného, napiš co)

2. Chodíš na nějaký kroužek ve škole?

- NE ANO JACHODYMYKA - FLORBAL
• Pokud ano, na jaký kroužek chodíš?

3. Proč chodíš na tento kroužek? (zaškrtni maximálně tři odpovědi)

- kvůli kamarádům abych se nenudil/a
 učitelka mi to poradila abych se něco naučil/a
 jiný důvod prádou je možné hrát si i doma

4. Chtěl/a bys ve škole ještě jiný kroužek?

- NE ANO
• Pokud ano, jaký a proč? je by bylo líp chodit.

5. Chodíš na nějaký kroužek mimo školu?

NE ANO

• Pokud ano, zaškrtni, kam chodíš

- Junák (Skaut) Centrum „Rybička“
 Klub „Kamarád“ Klub „Modrý Kámen“
 Besídka
 Domov dětí a mládeže

6. S kým jsi nejraději odpoledne? (zaškrtni maximálně tři odpovědi)

- sám s kamarády
 s mámou a tátou s babičkou a dědou
 s bratrem, sestrou na kroužku
 s někým jiným (pokud ano, tak s kým)

Michaela odpoledne -

7. Proč nechodíš na žádný kroužek?

- je to drahé nemám zájem (ztráta času)
 je jich málo, nevybral/a jsem si
 má to jiný důvod
Napiš, prosím, jaký _____

DĚKUJI TI ZA ODPOVĚDI NA MĚ OTÁZKY!

MICHAELA

*JA DE 4 BŘEZ K 6 LET
MEBAVI BŘEJKA TEMIS - FLOR BALABASKET*